

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 07366

DOS KOL FUN DI SHTUME

Isac Horowitz

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דאס קול פון די שמומע

THE VOICE OF THE DUMB.

מעאטער-שטיק

פון

איוואק הארשנאויץ

Copyright, 1920

By

Izak Horowitz.

דאָס רעכט פֿון אויפֿפֿיהרען
געזעצט צום מאַכער.

מיון יונגסמען פריינד
חיים גאלדבלום
א מתנה.

ה ק ד מ ה.

העכער צוויי מויזענט יאָהר, אז עס ווערט געפרעדיגט און פראקטי-
צירט די אידעע פון וועגעטאָריזם. ווען די דאָזיגע אידעע איז נאָך
געווען אין איהרע וויקעלשנורען האָט זי שוין געקראָגען. צווישען
אנדערע, אזעלכע אנהענגער ווי פיטאגאָר, סאָקראַט און פלאטאָ.

שפעטער האָט דער וועגעטאָריזם צוגעצויגען אזוינע באדייטענדע
דענקער און קינסטלער ווי מאַלסטאָי, שאַפענהויער, ביראָן, שעלי און
אנדערע. מעטערלינק, בערנארד שאַ און דער סקולפּטור פרינץ טרוביצקאָי
זענען אויך וועגעטאָריאנער.

אין די לעצטע עטליכע צענדליג יאָהר האָט דער וועגעטאָריזם געמאָן
א גרויסען שפּרונג פאַראַוים און היינט געפינען זיך שוין איבער דער
וועלט מויזענטער מענשען, וואָס פראקטיצירען דעם וועגעטאָריזם.

וועגעטאָריזם איז ניט, ווי טייל מיינען, „די אידעע פון ניט עסען
פלייש.“ א פיל מיפערער זין איז פארוויקעלט אין דעם דאָזיגען באגריף.
ניט עסען פלייש איז נאָר דער ערשטער שפאַן צום וועגעטא-
ריזם. אָבער דער יעניגער, וואָס הויבט אָן צו פיהלען דעם אומרעכט-
פון מוטיען לעבעדיגע באַשעפענישען, האָט שוין מיט דעם גופא זיך
דערהויבען צו אן עטישע מדרגה. וואָרים ווען אימען האַלט הייליג דאָס
לעבען פון א פשוט'ע בהמה, וועט ער שוין במילא דאָס לעבען פון זיינע
מיטמענשען אויך הייליג האַלטען. און ווען אימען נעמט אזוי קוקען
אויף דעם לעבען פון זיינע מיטמענשען, הויבט ער אָן אנדערש צו
באַטראַכטען זיין אייגען לעבען און אלע ערשיינונגען, וואָס
רינגלען איהם ארום.

וועגעטאָריזם איז, דאריבער, די אידעע, וואָס לערנט אונז צו מאַ-
כען אן אלגעמיינ־עטישע רעוויזע אין אונזער גייסטגען און מאַטעריע-
לען לעבען. עס איז ניט א חידוש, וואָס מיט אַזאַ רייכען הינטערגרונט

האט דער וועגעטאריזם צוגעצויגען טייל פון די גרעסטע גייסטיגע כוחות
אין די עטליכע און צוואנציג דורות פון זיין עקזיסטענץ.
„דאס קול פון די שטומע“ וויל העלפען באלויכטען די דאזיגע
הומאניטארע אידעע אויף א פאפולערען אופן. די קריטיקער וועלען מיר
מוהל זיין, וואס איך האב געמוזט מקריב זיין די פאדערונגען פון רייכע
דראמא צוליב דער פראפאגאנדא פון וועגעטאריזם. איך גלויב אבער, אז
מיר קומט איינזעהעניש אויף דעם גרונט, וואס וועגעטאריזם, אין זיין
ברייטערען זין, איז נאך וועניג פאפולער און איך האב דאריבער געמוזט
זיין מעהר דירעקט צום ענין.

פ ע ר ז א נ ע ז :

דוד קארש, וועגעטאריער.
חנה, זיין מאמע.
בעני, זיין ברודערל.
זלאטע, א שכנה.
זעליג אראנסאָן, א שוחט.
שרה גיטעל, זיין ווייב.
מרים, | זייערע קינדער.
רחל'ע, |
זיידעל, וועגעטאריער.
" בלום,
" חמץ,
" רבקה,
" ליטמאן.
קופערמאן, געוועזענער וועגעטאריער.
א קצב, א פאליסמאן, מענער, פרויען און קינדער.

-
- פראלאג: אין א ניו יארקער גאס, אויף דער איסט סייד.
1 טער און 3 טער אקט: ביי זעליג אראנסאָן אין הויז.
2 טער אקט: בין דוד קארש.
4 טער אקט: אין הומאנאטאון, א וועגעטארישע קאָ-
לאָני אויף די בערג נעבען א וואַלד.

185878

א גאס פארוואמלונג אויף דער איסט סייד. א פלאטפארם
מיט א גרויסע, ווייסע שילד. אויפ'ן שילד פאלגענדער
אויפשריפט:

„מיר זענען געגען בלום פארניסונג“!
„אלעס וואס לעבט האט א רעכט צו לעבען“!
ניו יארקער וועגעטאריאנער פאראיין.

די פלאטפארם איז נאך ניט פארנומען. ארום זענען
פערזאמעלט מענער, פרויען און קינדער. נעבען זייט
שמעקט א פאליסמאן. עס איז אוועקט. מענשען געהן
פארבוי. פון צייט צו צייט שמעלט זיך אימען אפ. אבי
דערע לעזען איבער די שילד, טוען א קוועטש מיט די
פלייצעס און געהן ווייטער.

ז י י ד ע ל (קליין געוואקסען, רירעוודיג, אָרעם אָנגעמאָן, געהט
ארום צווישען עולם מיט א פאק וועגעטארישע פאמפלעמען אין האנט):
איז שלאכטהויז פון גראף טאלסמאן. א בראַשורע, וואָס שילדערט
די בלוטיגע מלחמה צווישען מענשען און חיות. שוידערהאפטע
בילדער פון שלאכטהויז. די גרויזאמע וועטאָגען פון חיות אונז
טער דעם מעסער פון ברוטאלען שוחט. צען מאַנאַט. ווער וויל א
קאפּיע? (דער עולם צוטיילט זיך אין קלענערע און גרעסערע גרופּעס
און שמועסט וועגען וועגעטאריזם.)

א מ א ז : געהט, מאַכט זיך ניט נאַריש. דאָס זענען דאָך
משוגעים! געהערט אזוינס? לעבען אָהן פלייש! א שעה פנים
וואַלטען מיר געהאַט.

א צ ו ו י י ט ע ר : פארוואס זאלט איהר זאָגען משוגעים?
פאראן אסך מענשען, וואָס עסען ניט קיין פלייש — איך אליין
קאן עטליכע.

א ד ר י ט ע ר (איראַניש) : יענעם הייסען זיי ניט עסען קיין פלייש, אָבער אליין, ווען קיינער זעהט ניט, עסען זיי מן הסתם א נוטען סטייק. (אלע פון יענעם קופקעלע צולאָבען זיך.)

א פ ע ר ט ע ר : אויף אזא אופן וואָלט איד אויך געוואָרן רען א וועגעטאָריער...

א פ ר ו י (פון א צווייט קופקעלע) : די דאָזיגע אידען זענען אן אַנשיקעניש פאר די פרויען. וועלכע פרוי וועט דאָס געהן קאָכען אזעלכע פאַטראוועס?

א צ ו ו י י ט ע : מען דארף דאָך זיין א נגיד צו עסען מילכיגס.

א ד ר י ט ע : עס קאָסט אָפּ א מאַיאַנטעק און מען בלייבט הונגעריג.

ז י י ד ע ל : א וועגעטאָריש קאך בוך. עס לערענט ווי צו קאָכען וועגעטאָרישע שפייזען אויף אן עקאָנאָמישען אופן. קויפט דאָס דאָזיגע בוך און פארשפּאַרט עסען מתים. 40 סענט. עס אנטהאלט 140 וועגעטאָרישע געריכטען מיט אן איינלייטונג וועגן דעם, וואָס וועגעטאָריזם איז. 40. סענט. (אייניגע קויפען.)

א מ א ז : דער איד קוקט טאַקע אויס ווי ער וואָלט קיין פלייש ניט געגעסען. (געלעכטער.)

א צ ו ו י י ט ע ר : גלויבט מיר, ער איז געזונטער פון איד.

א פ ר ו י : ער וואָלט באַדאַרפט זיין מיין מאַן : איד וואָלט איהם שוין געוווּזען ווי ניט צו עסען קיין פלייש. (געהט אנוועק)

א י ו נ ג ע ר מ א ז : איהר ווייסט, זיי האָבען קיינמאָל ניט חתונה.

א צ ו ו י י ט ע ר : טאַקע?!

1 ט ע ר י ו נ ג ע ר מ א ז : אודאי האָבען זיי ניט חתונה. דאָס איז דאָך די הויפט זאך ביי זיי...

א ז ע ל ט ע ר ע פ ר ו י : בעסער אזוי. א שעהן פנים וואָלט א אירישע טאַכטער געהאט ביי זיי. זי וואָלט אויסגעדראַרט געוואָרען.

ז י י ד ע ל : איהר מאַכט א טעות מיסעס. 40 סענט. איהר נעמט אין זיך אריין מתים און מאַכט פון אייער בויך א בית עולם.

40 סענט. 140 וועגעטאָרישע געריכטען (צו דער פרוי) דערפאר זענט איהר אזוי אָנגעשטאַפּט. אבער איד עס, נאַטירליכע שפייז, וואָס ניט נאָהרונג און קראַפט און לאָזט ניט איבער קיין שמוץ אין מאַגען.

א מ א ז : ער האָט איהר פּיין אריינגעזאָגט.
א צ ו ו י ט ע ר : מיר האָט טאַקע א דאַקטאר געזאָגט, אז פלייש איז אומגעזונט.

א ז ק ז : איד עס שוין ניט קיין פלייש באלד 8 יאָהר. מיינ מאַגען, ניט פאר אייך געדאַכט, איז מיר קאָלי געוואָרען. וואָס זשע מיינט איהר ? פיהל איך טאַקע אסך געזונטער.

ב ל ו ם (זעהט אויס מונטער, קרעפטיג און אסך יונגער ווי זיינע יאָהרען, פארנעמט די פלאטפאָרם. די קופקעלאך צושיטען זיך און אלע דערנענטערען זיך צו דער פלאטפאָרם.)

מיינע פריינט! איד האָב זיך צוגעהערט צו די באַמערקונגען, וואָס מאַנכע פון אייך האָבען געמאַכט וועגען דער אידעע פון ווענער טאָריזם. (עס ווערט שטיל) איד קאָן אייך אָבער ניט באַשולדיגען פאר אייער גענגערשאַפט, ווייל איהר האָט זיך נאָך וואַרשיינליך ניט פארקלערט וועגען דער וויכטיגקייט און הומאַניטאַרע שטרעבונג פון וועגעטאָריזם. וועגעטאָריזם איז די אידעע, וואָס לערנט אונז ניט צו פאָרניסען בלוט. די אידעע איז איינע פון די קלאַרסטע און נאַטירליכסטע, ווייל זי רירט אן א געפיל, וואָס פלאַטערט אין די הערצער פון אלע מענשען. יעדער מענש האָט א נאַטירליכען וויר דערנעפיל געגען בלוט פאָרניסונג. שוין דערפאר גופא, ווייל יעדער מענש פאָרמאָגט בלוט אין זיינע אָדערען. יעדער מענש איז באַוואוסטזיניג וועגען דעם וועטאָג, וואָס די פאָרניסונג פון זיין אייגען בלוט פאָראַרזאַכט. דער וועגעטאָריזם איז, דאָריבער געשטיצט אויף איינעם פון די שטאַרקסטע פיזיאָלאָגישע געזעצען פון דער מענשליכער נאַטור. אָבער ניט יעדער מענש פאָרמאָגט א חוש פאר א צווייטענס פילען. ניט יעדער מענש איז מסוגל גייסטיג צו פארנעמען דעם וועטאָג, וואָס די בלוט פאָרניסונג פון א צווייטען מענש פאָראַרזאַכט. דערצו, מיינע פריינט, פאָדערט זיך שוין אן אויסנעאייידעלמער געפיל; א שטאַרקע ליבע צו אלעם וואָס לעבט; דערצו פאָדערט זיך, אז דער מענש זאָל שטעלען די

ליבע צו זיין מיטמענש און די הייליגקייט פון לעבען העכער פון אלע אנדערע ערדישע אינטערעסען. אבער ליידער זענען ניט אלע מענשען דערוואקסען צו אזא מדרגה. דערפאר זענען נאך די מענשען אין פעלקער צוטיילט; דערפאר האלטען זיי די גרויסע, פרוכט בארע ערד אין מדינות צושניטען; דערפאר שלאכטען זיי זיך איינס דאס אנדערע און פארלעצען דאס העכסטע, וואס די נאטור האט זיי געגעבען — דאס לעבען! דערפאר דערווייטערען זיך די מענשען פון זייערע הערצער און דערנענטערען זיך צו די בלוטיגע שלאכטפעלדער. אבער נאך ווייניגער זענען די מענשען מסוגל צו פילען דעם מאראלישען אומרעכט, וואס זיי באגעהן געגען חיות. שטעלט אייך פאר: איהר ערמארדעט אומשולדיגע באשעפענישען, כדי צו זעמיגען די פאדערונג פון אייער מאנען. און איהר טוט דאס בלויז אויס א דורותלאנגער געוואוינהייט; איהר טוט דאס אין דער צייט, בעת די ערד איז פול מיט פלאנצען און פירות, וואס זענען פון דער נאטור צוגעפאסט געווארען פאר אונזער פיי זישען געברויך. שטעלט אייך פאר: איהר נעמט אן אומשולדיגע בהמה, אין וועמענס אויגען עס ציטערט א שטארקער באנער צו לעבען, אין וועמענס אדערען עס פליסט בלוט, וואס איז פונקט אזוי רויט און ווארים ווי אייערס — די דאזיגע בהמה ערמארדעט איהר, צופאסעוועט איהר גוף און צולייגט די שטיקער פון איהר לייב אויף די טעלער פון אייערע טישען. (אפלאדיסמענטען) מיינע פריינט! האט איהר זיך ווען פארטראכט, אז דאס שטיק פלייש, וואס איהר קייעט אזוי געשמאק איז אויסגעשנימען געווארען אויס דעם גוף פון א לעבעדיג וועזען? טראכט איהר אמאל, אז טויענדיגער מענשען זענען באשעפטיגט מיט הרג'ענען לעבעדיגע באשעפענישען, כדי אייערע מעסערס זאלען האבען וואס צו שניידען און אייערע גאפלען וואס אויפצושטעקען? ווי אזוי, פרעג איך, קאנט איהר רעדען און קעמפען פאר סאציאלע גערעכטיגקייט, מענשליכע פארברידערונג, אינדיווידועלע פרייהייט, און פאר א שענער לעבען, ווען איהר אליין האנדעלט אזוי ברוטאל און גרוי זאם? ווען איהר אליין רויבט אוועק די פרייהייט און דאס סאמע לעבען פון מיליאנען באשעפענישען? זעהט איהר ניט אין דעם א שוידערהאפטען ווידערשפרוך, א טיפעלשע איראני? (אפלאד)

דיסמענטען) ווי אזוי, פרעג איד, קאנט איהר ביי נאכט רוהיג שלאך פען אויף אייערע געלעגערס, ווען אין אייער לייב ליגט א שטיק פלייש? פארפאלגען אייד ניט די שאטענס פון די מיליאנען בהמות, עופות, פויגעל און שעפסען? קריכען ניט ארום אויף די ווענט פון אייער שלאף-צימער שרעקענדע געשפענסטער? ווערט איהר ניט אויפגעטרייסעלט פון דעם געדאנק, אז איהר, וואס זייט אליין נעמאכט פון פלייש, טראגט אין זיך ארום דאס פלייש פון אנדערע באשעפענישען? מיינע פריינט! קוקט אויף אייערע הענט און זעהט, אז יעדער פלייש-געוועב, וואס וויקעלט ארום די ביינער פון אייערע פינגער, איז ניט אייערער. דאס איז דאס פלייש פון די באשעפענישען, וואס איהר האט אויפגעגעסען! פילט איהר ניט ווי ארונטערצורייסען דאס פלייש פון אייערע ביינער? פילט איהר ניט ווי אוועקצושטעלען זיך אויף אייער אייגענעם גוף, ווי אויף דער מצבה אין א בית עולם און זאנען קריש נאך די באשעפענישען, וואס ליגען אין אייער מאגען? מיינע פריינט! ביי איד, פלייש-עסער, שטעלט זיך די פראגע ווי אזוי מען קאן לעבען אהן פלייש. און איד, אלס ווענטאריער, קאן ניט פארשטעהן, ווי אזוי מען קאן בלייבען לעבען נאכדעם ווי מען נעמט אוועק דאס לעבען פון א צווייט באשעפעניש.

א ב ו ט ש ע ר (דורך דעם רעדעל מענשען שטופט זיך דורך א קליידגעוואקסענער אָבער קיילעכדיגער איד מיט א ווייס פארטוך פול מיט בלוט-פלעקען. ער הויבט אויף די האנט, אין וועלכער ער האלט א לאנג, שפיציג מעסער און שרייט): מיסטער! וואס האט איהר זיך דא אוועקגעשטעלט רעדען? וואס פארטרייבט איהר מיר די קאס-טאמער? צוואנציג יאהר, אז איד בין א בוטשער אין דעם דאזיגען בלאק, 20 יאהר! איד מאך א לעבען פון פלייש. דערמיט האב איד מיינע קינדער אויסגעהאדעוועט. וואס זענט איהר געקומען מיר ספאילען די ביזנעס?

פ ל י ש מ א ו (קומט צו און שלעפט אוועק דעם בוטשער).
 ב ו ט ש ע ר (רייסט זיך): צ'אל-רייט, איהר וועט שוין מעהר דא ניט רעדען. געזעהן אזוינס? ! ספאילט מיר די ביזנעס! (די פאראמעלטע ווערען אמרוהיג, בלום געהט ארונטער פון דער פלאט פארם).

ז י י ד ע ל : אין שלאכט־הויז פון גראף טאַלסטאָי. קויפט
דאָס דאָזיגע ביכעל און ווערט פטור פון בוטשערס. 10 סענט.
א גרויזאמע שילדערונג וועגען בלוט פארגיסונג. 10 סענט.

פ א ר ה א נ ג.

עֲרֻמְתָּא

א זיך-צימער ביי זעליג אראנסאן. בעלי בתישע מעבעל.
 אויף די ווענט הענגען בילדער פון משה מאנטעפיאָרע,
 משה־רבינו, צווישען וועלכע, ווי א שרייענדר קאַנט-
 ראסט, עס זעהן זיך די בילדער פון טאַלסטאָי, בערנארד
 שאַ, און שעלי. רעכטס, א מיר, וואָס פירט אין א
 שלאָף-צימער. לינקס, א מיר און א פענסטער צום גאַס.
 אין הינטערגרונט א מיר צו אנדערע צימערען. האלב
 טונקעל.

ש ר ה ג י ט ע ל (זיצט אויף א בענקעל און וויקעלט א קנויל
 וואָל.)

ר ח ל ' ע (זיצט אויף א צווייט בענקעל אנטקעגען איהר מאַ-
 מען און האַלט מיט ביידע הענט א שטראנג ברוינע וואָל, פון וועלכען
 די מאַמע וויקעלט. זי איז שוין מיד און האַלט די הענט האַלב אַרונ-
 מערגעלאָזען.)

ש ר ה ג י ט ע ל (הויבט אויף רחל'עס הענט): קאַנסט ניט
 האַלטען ווי ס'קער צו זיין?

ר ח ל ' ע: די הענט טוען מיד שוין וועה.

ש ר ה ג י ט ע ל: וויקעל-זשע דו, וועל איך האַלטען.
 (זיי בייטען זיך.)

ר ח ל ' ע: פאר וועמען, מאַמע, געהסטו מאַכען דעם סווער-
 מער? — פאר מיר צי פאר מרים'ן? (בעטענדי) פאר מיר.

ש ר ה ג י ט ע ל: פאר דיר, פאר איהר — איהר זענט
 דאָס ביידע ניט ווערט.

ר ח ל ' ע: פארוואָס בין איך ניט ווערט?

ש ר ה ג י ט ע ל (זיפצט): טאָקע, פארוואָס? ... טעכטער
 פאַלגען א מאַמע.

ר ח' ע' : איך פאַלג דיך דען ניט? (צארט) איך פאַלג דיך, און איך האָב דיך ליב. (קושט זי. דער שטראנג וואָל ווערט, בעת מעשה, לויז אין שרה גיטעל'ס הענט און צופאַלט זיך.)

ש ר ה ג י ט ע' : (גוטמוטיג) : הער אויף. (קושט איהר) הער אויף, זאג איך דיר. (קוויטשעט) זעה נור וואָס דו האַסט מיר גע- מאַכט פון דעם מאַטיק?

ר ח' ע' : (גלויבט אויס די פעדים און זעצט זיך צוריק אוועק) : וואָס-זשע, איך פארדרעה דיר אזוי א קאַפ ווי מרים? איך עס אלעס וואָס דו קאַכסט, (איראַניש) איך בין ניט קיין „וועדזשעמטעריאנקע“. ש ר ה ג י ט ע' : א מידעל זאָל זיך אריינעמען אזא נאַר רישקייט אין קאַפ. איך ארבייט שווער און ביטער, קאָד דאַס בעס- טע און דאַס שענסטע, אלע אירישע קינדער וואַלמען זיך דאַס גע- וואונשען, און זי, נאַרישע מויד, וויל אפילו א שטיקעל פלייש אין מויל ניט נעמען. זי איז דאָך שוין געוואָרען דאָר ווי א שטעקען, וועה איז מיר.

ר ח' ע' : ווייס מאַמע, ווער ס'האַט איהר קאַפ דעם פאר- דרעהט? דער אלטער מאַן מיט די לאַנגע האָר, וואָס איז דא אמאָל געווען. האָט געהאַלטען אין איין רעדען פון רחמנות און געזאָגט, אז מען דאַרף קיין פלייש ניט עסען.

ש ר ה ג י ט ע' : דאַכט זיך אן עלטערער מענטש און מאַכט זיך נאַריש. פארוואָס דען האָט גאָט די חיות באַשאַפֿען?

ר ח' ע' : איך האָב געהערט ווי ער האָט געזאָגט, אז מען טאָר קיין בלוט ניט פאַרגיסען.

ש ר ה ג י ט ע' : אודאי טאָר מען ניט. אָבער אזוי איז שוין די וועלט.

ר ח' ע' : ער זאָגט, אז בהמות פארמאָגען אויך בלוט.

ש ר ה ג י ט ע' : אודאי פארמאָגען זיי.

ר ח' ע' : אויב אזוי, איז ער דאָך טאַקע גערעכט. פאר- וואָס-זשע קוילעט דער טאַטע?

ש ר ה ג י ט ע' : פארוואָס? ווייל... ווייל — וועסט מיר אויפהערען צו נודיען? אז מען זאָל ניט דארפען, וואַלט ער ניט געקוילעט. (פויע)

ר ח' ע' : ווייס, מאַמע?

שרה גיטעל: וואס איז שוין ווידער?

רחל'ע: איד האב אמאל געזעהן ווי דער טאטע האט געקוילעט א יאהן.

שרה גיטעל: נו, איז וואס?

רחל'ע: האט זיך די יאהן אויסגעריסען פון זיינע הענט און, מיט א איבערגעשניטענעם האלז, זיך אזוי שטארק געווארן פון... און דאס בלוט, מאמע, האט גערוגען אזוי רויט, אזוי פריש... ווייס, מאמע? איד האב רחמנות געקראגען... און איד האב געטראכט: ווי גוט עס וואלט געווען ווען מען וואלט געקאנט עסען פלייש און דערביי ניט דארפען קוילען... איד האב זיך אבער באאלד ארומגעזעהן, אז דאס וואלט ניט געווען גוט, ווייל דער טאטע וואלט דאמאלט קיין פרנסה ניט געהאט...

שרה גיטעל: ביי אידען איז א מצוה צו זיין א שוחט.

רחל'ע: דאס ווייס איד, מאמע. דער טאטע זאגט אויך אזוי. פארוואס זשע לאזען זיך טאקע די היהנער ניט קוילען?

שרה גיטעל: פארוואס ווינסטו ווען דו צושניידסט זיך א פינגער?

רחל'ע: האסטו געזעהן אזוינס? עס טוט מיר וועה. וויין איד. (פויזע) ווייס, מאמע? אז גאט האט באשאפען די היה-נער צום קוילען, האט ער באדארפט זעהן, אז עס זאל זיי ניט וועה טאן בעת מען קוילעט זיי...

שרה גיטעל: זאג מיר נאר, וועסט מיר היינט אויפ-הערען צו נוריען? וואס וויקעלסטו ניט ווי ס'קער צו זיין?

רחל'ע (אכיסעל שפעטער) ווייס, מאמע?

שרה גיטעל: וואס, שוין ווידער וועגען די היהנער?

רחל'ע: ניין, מאמע.

שרה גיטעל: וואס דען?

רחל'ע: איד קאן שוין גוט רעכענען. מיין „מיטשער“ האט געזאגט, אז איד רעכען בעסער פון אלע קינדער.

שרה גיטעל: לערן טאקע מיין קינד און שלאג זיך ארויס די נארישקייטען פון קאפ...

ד' ח' ל' ע' (לוסטיג): נעכטען, מאמע, בין איך געשטאנען מיט'ן טאטען אין „מארקעט“. האָב איך געזעהן, אז ער האָט גע- קוילעט אפשר הונדערט משיקענס.

ש' ר' ה' ג' י' ט' ע' ל' (שמייעלס): גוט אזוי, מיין קינד. דאָס איז פּרנסה.

ד' ח' ל' ע': הערזשע, איז צוגעקומען א מאָן קוילען א משיקען. האָט ער געזאָגט, אז ער עסט אויף יעדען טאָג א משיקען. איז מיר איינגעפאלען, איך זאָל זיך אוועקזעצן און אויסרעכענען וויפיל משיקענס א מענש קאָן אויפּעסען אין זיין לעבען.

ש' ר' ה' ג' י' ט' ע' ל': האָסטו אויסגערעכענט?

ד' ח' ל' ע': אוראי. האָב איך געטאָן אזוי: דער זיידע האָט געלעבט 72 יאָהר —

ש' ר' ה' ג' י' ט' ע' ל': יא, דיר צו לאַנגע יאָהר.

ד' ח' ל' ע': היינט, אז א מענש עסט יעדען טאָג א משיקען — ש' ר' ה' ג' י' ט' ע' ל': געה, נארעלע, ווער עסט דאָס יעדען טאָג א משיקען?

ד' ח' ל' ע': אזוי האָט געזאָגט יענער מאָן.

ש' ר' ה' ג' י' ט' ע' ל': נו, לאַמיד שוין הערען. וואָס האָסטו אויסגערעכענט?

ד' ח' ל' ע': האָב איך גערעכענט אזוי: יעדען טאָג א משי- קען, איז 365 משיקענס א יאָהר, היינט, אז א מענש לעבט 72 יאָהר —

ש' ר' ה' ג' י' ט' ע' ל': ניט אלע מענשען לעבען 72 יאָהר.

ד' ח' ל' ע': דער זיידע האָט דאָך געלעבט...

ש' ר' ה' ג' י' ט' ע' ל': דער זיידע איז געווען א פרומער, האָט ער געלעבט.

ד' ח' ל' ע': אלע אידען זענען דאָך פּרום.

ש' ר' ה' ג' י' ט' ע' ל': הלואי וואָלטען זיי געווען.

ד' ח' ל' ע': הייסט עס, דער חשבון בלייבט חשבון. וואוּזשע האַלט איך? יא. 365 משיקענס א יאָהר —

ש' ר' ה' ג' י' ט' ע' ל': אָבער ניט יעדער מענש עסט דאָך יעדען טאָג א משיקען.

ר ח ל ' ע (מיט קינדישען כעס) : אָבער דער חשבון בלייבט חשבון.

ש ר ה ג י ט ע ל : נו, ווייטער.

ר ח ל ' ע : אז 365 א יאָהר, מאַכט אויס אין 72 יאָהר — וואָרט אביסעל. (לויפּט צו צו דער קאמאָדע, נעמט ארויס א שרױב־ בוך, בלעטערט.) מאַכט אויס 26,280 טשיקענס אין 72 יאָהר.

ש ר ה ג י ט ע ל (פיננעלט מיט די אויגען, ווי זי וואָלט וועלען כאַפּען דעם חשבון.)

ר ח ל ' ע (לעגט צוריק דעם שרױב־בוך און זעצט זיך אויף איהר פּלאַץ.)

ש ר ה ג י ט ע ל : קאַנסט און קאַנסט און קאַנסט ניט.

ר ח ל ' ע : פארוואָס ?

ש ר ה ג י ט ע ל (צוצוויגען) : ווייל ביי אידען זענען פאראן 9 מעג ווען מ'עסט ניט קיין פלייש. דאן האָסטו ניט צוגערעכענט די איבער-יאָהרען...

ר ח ל ' ע (פאַרטראַכט) : טאַקע פארגעסען. נו, איז וועניגער מיט עטליכע טשיקענס...

ש ר ה ג י ט ע ל (לאַכט און זאָגט איבער די ווערטער) : איז וועניגער מיט עטליכע טשיקענס.

ר ח ל ' ע (ערנסט) : נאָך עפעס, מאַמע.

ש ר ה ג י ט ע ל : איצט זאָל שוין זיין גענוג. לאַמיר ענדיגען, באַלד קומט דער טאַטע.

ר ח ל ' ע : ניין, מאַמע, דאָס מוז איד דיר נאָך דערצעה- לען. נעכטען, אז איד האָב זיך געלעגט שלאַפּען, חלומ'ט זיך מיר, אז איד בין געוואָרען 72 יאָהר, און אז איד האָב אויפגעגעסען 26,280 טשיקענס... און (כאַפט זיך ביים בויד) מיר האָט זיך אויס- געוויזען, אז די אלע טשיקענס זענען ביי מיר אין בויד צוריק לע- בעדיג געוואָרען (שרה גיטעל שוידערט אויף) און זיי געהן דאָרט ארום און שרייען און וויינען אזוי שטאַרק און ווילען פון מיין בויד ארויס, נאָך זיי קאַנען ניט...

ש ר ה ג י ט ע ל (שפּרינגט אויף דערשראָקען און קוקט זיך ארום) : וועסט אויפהערען אזוי צו רעדען ? (טאַפט רחל'ען ביים קאַפּ) וואָס איז מיט דיר, קינד ? האָסטו הייז ? ...

ר ה ל ' ע (לוסטיג): ניוו, מאַמע, ס'איז דאָך נאָר געווען
א חשובוון...

ש ר ה ג י ט ע ל (צווינגט זיך אויך צו זיין לוסטיג): נו,
אוודאי נאָר א חשובוון... אוודאי, מיין קינד. (באַהאַלט די וואָל אין
דער קאמאָדע) באַלד וועט דער טאַטע קומען. געה, רחל'ע, טו א
קוק צום עסען, איד וועל דערווייל אביסעל צורוימען. (רחל'ע לויפט
אַב הינטערגרונט. שרה גיטעל רוימט.)

ר ה ל ' ע (לויפט צוריק): מאַמע, די פאַסאַלים זענען אין
נאַנצען אינגעדאָרט געוואָרען.

ש ר ה ג י ט ע ל: שוין ווידער איינגעדאָרט? אז די
מרים מאַכט מיך נאָר משוגע מיט איהרע פאַטראוועס. געזעהן
אזוינס? א מיידעל זאָל נאָר עסען פאַסאַלים, קרויט און גרינס ווי
לַהבדיל, א בהמה. איד וועל איהר שוין געבען פאַסאַלים אז זי וועט
מיד האַכען צו געדענקען. (אַב הינטערגרונט)

ז ע ל י ג א ר א נ ס א ז (קומט פון גאַס. טראַגט באַרד און
פאות. די הענט איינגעריכט אין בלוט.)

ר ה ל ' ע (לויפט איהם אַנטקעגען): העלאַ, פאַפּאַ.

ז ע ל י ג: וואָס מאַכט די מאַמע?

ר ה ל ' ע: פּיהלט בעסער.

ז ע ל י ג: און מרים איז שוין דאָ?

ר ה ל ' ע: נאָר ניט.

ז ע ל י ג: און דו וואָס מאַכסט?

ר ה ל ' ע: איד בין אַלרײַט. לערען גוט, פאַלג די מאַמע
(אַנדייטענד) עם פּלייש. ווייס, פאַפּאַ, איד האָב אויסגערעכענט ווי-
פיל טשיקענס א מענש עסט אויף אין זיין לעבען.

ז ע ל י ג: אזוי! א וואַזשנער חשובוון.

ר ה ל ' ע: ווילסט זעהן, פאַפּאַ?

ז ע ל י ג: ניוו, רחל'ע, איד בין שוין היינט מיד פון טשי-
קענס...

(אַב הינטערגרונט)

ר ה ל ' ע (נעמט ארויס איהר שרייבבוך, זעצט זיך אוועק אויף
דער קאנאפע. שרייבט און רעכענט: 365 (שרייבט) 9 מעג (שרייבט).)

מ ר י ם (קומט פון גאַס. איינפאַך אַנגעטאָן, א מענערישען קא-
פּעלוש. האַלט ביכער אין האַנט): העלאַ, רחל'ע.

ר ח ל ' ע : איבער-יאָהרען... (פארשטאַכט זיך) העלאָ, מרים.
...26,280

מ ר י ם (טומ זיך אויס) : איך הער אז דו האַלסט שוין אין די ווייטע טויזענטער. וואָס רעכענסטו? (געהט צו, נעמט דעם שרייב-בוך אין האַנט) 365 טשיקענס... 26,280 טשיקענס... וואַס-זשע רחל'ע, רעכענסט אויס וויפיל היהנער עס זענען פאראן אויף דער וועלט?... (גייט אַף רחל'ען דעם שרייב-בוך) האַסט שוין אויך גענוג מען זאָרגען פאר די היהנער?

ר ח ל ' ע : הלואי וואַלט איך נאָר געקאָנט.

מ ר י ם : וואַס-זשע וואַלט געווען?

ר ח ל ' ע : איר ווייס שוין וואָס עס וואַלט געווען... איר

וואַלט זיי ניט געלאָזט קוילען, אט וואָס עס וואַלט געווען...

מ ר י ם (נעמט ארום און קישט זי) : יא ס'איז ניט גוט צו קוילען?

ר ח ל ' ע : אוראי... ס'טוט וועה... זאָג מיר, מרים, דער

טאטע ווייס ניט, אז ס'טוט וועה?...

מ ר י ם (ערנסט) : ניין, רחל'ע, דער טאטע ווייס ניט...

ר ח ל ' ע : ביזטו טאקע א שלעכטע. פארוואָס זאָנסטו

איחס ניט?...

מ ר י ם : א טאטען איז שווער צו זאָגען, רחל'ע...

ר ח ל ' ע : ווייס, מרים? ווען איר זאָל וויסען, אז דער

טאטע וועט מיך ניט שלאָגען... (צואוויינט זיך.)

מ ר י ם (נעמט זי ארום) : וואַס-זשע וויינסטו?

ר ח ל ' ע : איר וויין, ווייל ס'א רחמנות... זייט דו האַסט

אויפגעהערט צו עסען פלייש, און זייט איר האָב געהערט יענעם

אלטען מאַן ריידען פון רחמנות... מרים, איר פיל, אז דאָס פלייש

וואַרנט מיך... דעם טאטען זאָג איר אנדערש, אָבער דיר, מרים,

ווייל איר זאָגען דעם גאַנצען אמת — (צואוויינט זיך ווידער) איר

קאָן מעהר קיין פלייש ניט עסען...

מ ר י ם (דריקט זי צום האַרץ) : עסט מען ניט...

ר ח ל ' ע : זאָג איר דאָר, אז דו ביזט א שלעכטע. ווען

דו וואַלסט דעם טאטען געזאָגט, אז עס טוט וועה ווען מען קוילעט,

וואָלט ער דאָך געוואוסט... און אז ער וואָלט געוואוסט, דאמאלט
וואָלט איד שוין ניט מורא געהאט...

מ ר י ם : דער טאטע איז שוין דאָ?

ר ח ל ' ע (טרעט אָפּ פון מרים) : יא. ווייס, מרים? די מאמע
זאגט, אז דו ביזט א שלעכטע. (לוסטיג) זי מיינט, אז דו עסט ניט
קיין פלייש, ווייל דו ביזט א להכ'עסניצע...

ש ר ה ג י ט ע ל (קומט פון הינטערגרונט) : געה, רחל'ע.
עסען... דאס פלייש וועט קאלט ווערען.

ר ח ל ' ע (בלויבט שמעהן הינטער דער מאמע. מאכט א בעמענדע
מינע צו מרים, טוט א ציטער און געהט לאנגזאם אָב הינטערגרונט)

מ ר י ם (שמעהט אויף) : פאר מיר האַסטו שוין עפעס גע-
מאכט. מאמע? איד דאַרף היינט געהן צו א לעקטשור.

ש ר ה ג י ט ע ל : געמאכט... ווייס דאָך וואָס איד קאַז
פאר דיר מאכען — ווידער פאסאַלים און ווידער קרויט, א שעהן

עסען. (נעמט ארויס דעם קנויל וואָל פון דער קאמאדע און זעצט זיך
ביים טיש העקלען.)

מ ר י ם : נישקשה, מאמע, מיט אזעלכע זאכען ס'ט מען
זיך ניט. דערצו קומט נאך צו קארטאָפּעל, ארבעס, נאהיט, ניס,
פארשידענערליי גרינסען, באנאנעס, רויטע, שעהנע עפעל...

ש ר ה ג י ט ע ל : נו, אודאי, ווי אזוי קאַז מען זיך
ס'ן אז מ'עסט ניט... זעה ווי דו זעהסט שוין אויס...

מ ר י ם (ציהט זיך אויס) : אנו, מאמע, זעה טאקע ווי איד
זעה אויס... פריש, געזונט, לעבעדיג...

ש ר ה ג י ט ע ל (הזר'ט איבער מרים'ס ווערפער מיט אן
אימפולסיווען, צאַרטמוטערליכען שמויכעל) פריש... געזונט... לעבע-
דיג... אודאי... ווען דו וואָלט אָבער גענעסען א שטיקעל פלייש
וואָלטו אסך בעסער אויסגעזעהן... (זיפצט) וואָס אמעריקע טראכט
אלין אויס.

מ ר י ם : ניין, מאמע, דאָס האָט אמעריקע ניט אויסגע-
טראכט... מענשען האָבען ניט גענעסען קיין פלייש נאָך איידער
אמעריקע איז אנטדעקט געוואָרען...

ש ר ה ג י ט ע ל : ביי אונז אין שטעטעל זענען אויך געווען
געלערענטע מענשען, פונדעסטוועגען האָבען זיי גענעסען פלייש...

חויז פון דיר און דעם אלטען מאן, וואס דא אמאל געווען, האב איך נאך אזא זאך פון קיינעם ניט געזעהן... סיידען, כ'ווייס, מ'איז, חלילה, קראנק... דאכט זיך אן עלטערער מענש און מאכט זיך נאך ריש... (הויך) די גאנצע וועלט עסט דאך פלייש...

מ ר י ם (גוטסמויג): פון וואנען ווייסטו, אז די גאנצע וועלט?

ש ר ה ג י ט ע ל: רעכען אויס וועסטו זעהן: גער פערטער עזר, די מומע זלאטע, דער פעטער דוד, די מומע חוה, ניטעל, שיינדעל, זלמן, נפתלי, ווער ניט?...

מ ר י ם (לאכט): די משפחה איז ביי דיר די גאנצע וועלט? ש ר ה ג י ט ע ל: וואס לאכסטו, וואס? אין דער משפחה זענען קיין אידען ניט פאראן... ניון, וועסט מיר ניט איינריידען. (א וויילע שפעטער) ווילסט רבנים, איז רבנים... וואס דארפסטו מעהר, אפילו דאקטוירים עסען דאך פלייש...

מ ר י ם: וועגען רבנים, מאמע, ווייס איך ניט. נאך אז עס זענען פאראן דאקטוירים און אנדערע געלערענטע מענשען, וואס עסען ניט קיין פלייש, אין דעם בין איך זיכער. (ווייזט אויף די בילדער פון טאלסטאן, שא און שעלי) אט, זעהסטו, מאמע, דער מאן האט ניט געגעסען קיין פלייש, און דער, און דער... דאס זענען גרויסע און געלערנטע מענשען... אזעלכע, מאמע, זענען פאראן אסד. און ניט נאך גרויסע און געלערנטע, פשוט'ע מענשען אויך... (נעמט ארום די מאמע) אפילו אזעלכע גוטע, צארטע און וואוילע מאמעס ווי דו, וואס עסען ניט קיין פלייש, זענען אויך פאראן... דארה מען דען זיין א געלערנטער מענש צו פארמאגען א הארץ מיט געפילען? ... יעדער מענש קאן פארשטעהן, אז פארגיסען בלוט איז אז עבירה... אז טויטען א לעבעדיגע באשעפעניש, וואס אטעמט און וויל געניסען די פרייד פון לעבען, איז א פארברעכען... די חיות, מאמע, זענען ניט באשאפען געווארען צום עסען, נאך צום לעבען... זעהסטו ניט, מאמע, אז אפילו א בהמה אנטלויפט ווען מען שלאגט זי... האסטו מיר אמאל אליין ניט געזאגט, אז דו האסט ניט געקאנט צוזעהן, ווי דער מאמע האט געקוילעט אז עוף? ... ש ר ה ג י ט ע ל: האב טאקע ניט געקאנט, אבער צו עסען קומט עס ניט... לאמיד שוין זאגען, אז דו ביזט גערעכט... עסט

מען ניט קיין פלייש א וואָד, צוויי... דאַמאַלט, ווען איד האָב געזעהן, ווי דער עוף האָט זיך געצאָפּעלט אין דעם טאַטענס הענט, האָב איד אויך דערנאָך ניט געקאַנט עסען נאַנצע צוויי טעג קיין פלייש... ביי דיר איז דאָך דאָס אַבער אַהן אן עק און אַהן א סוף... אלע מאָל אזוי איז שווער, מײן קינד.

מ ר י ם : ניין, מאַמע, ס'איז מיר ניט שווער... אדרבא, מײן גוף איז געזונט און מײן נשמה רײן... זעהסט, אפילו ווען ס'זאל זײן שווער, דארף מען אויך ניט עסען... זאָג מיר נאָר, מאַמע, איז נרינג צו זײן אן אַרענטליכער מענש אויף דער וועלט? פונד דעסטוועגען, אז דער טאַטע וויל זײן אן אַרענטליכער מענש, פּלאַגט ער זיך, ארכײט שווער און יענעמס טשעפעט ער ניט...

ש ר ה ג י ט ע ל : ביזט, דאכט זיך, א קלונג, פונדעסט-וועגען האָסטו זיך אריינגענומען אזא נאַרישקײט אין קאַפּ.

מ ר י ם (אין שאַס) : גלויב מיר, מאַמע, אז צו קיין שידוך וועט דאָס מיר ניט שאַטען.

ש ר ה ג י ט ע ל : זעהסטו, מרים, דאָס זאָנסטו שוין ניט גוט. עס קאָן יאָ שאַטען, דאָס קאָן אַמאָל זײן א גרויכער חסרון... וואַרים, וועלכער מאן וועט דאָס וועלען חתונה האָבען מיט אזא מידעל?...

מ ר י ם : אזא מאַן וואָס עסט אַליין אויך קיין פלייש ניט... ש ר ה ג י ט ע ל : נײַטאָ אזא מאַן! איד געדענק, ווען דער טאַטע איז מיר געקומען אַנקוקען, האָט די מאַמע, ע"ה, צור גענרייט א פיינע וועטשערע מיט נאַנז און קאַטשקע. וואָס-זשע מײנסטו? אז עס איז געווען וואָס צו עסען און מען האָט זיך גוט משמח געווען, האָט עס טאקע געפירט צו א שידוך... גלויבט מיר, מרים, עס וואָלט שוין געווען צײט זאָלסט זיך באַקלערען... מ ר י ם : דאָס מענסטו זיכער זײן, מאַמע, פאַרויצען וועל איד ניט, אַבער דערווייל גיב מיר עסען, ווייל איד דאַרף נאָך היינט געהן צו אַ לעקטשור. (הויבט זי צאַרט אויף און פירט זי צו דער מיר הינטערגרונט) ביזט דאָך אזא גוטע.

ש ר ה ג י ט ע ל : הלואי וואָלסטו נאָר אזוי געווען. (ביידע אַב).

זעליג (קומט אריין אויפגעלעגט, ברומט א זאמען ניגון, פון אויף דער קאמאדע נעמט ער אראפ א לאנגע ליוולקע מיט א פושקע מאד באק, זעצט זיך צום מיט, שטאפט אן די ליוולקע).

מרים (קומט אריין).

זעליג: שוין אפגעגעסען?

מרים: איך אייל זיך, איך געה צו א לעקטשור היינט אווענט.

זעליג: גוט וואס דו ביזט דא. איך וויל מיט דיר עפעס ריידען.

מרים: שוין ווידער א לעקציע?

זעליג: זעץ זיך אוועק, וועלען מיר ריידען.

מרים (לייבט אויפגעשראגען): טאטע, איך בין שוין מיר צו הערען די אלע טענות.

זעליג: אזוי, ביזט מיר? (בייט דעם מאן) נו, זעצ'זשע זיך טאקע אוועק, וועסטו זיך אפרוהען אביסעל.

מרים: זאג וואס דו ווילסט.

זעליג: הייסט עס, דו האסט זיך טאקע אריינגענומען אין קאפ קיינמאל מעהר קיין פלייש צו עסען?

מרים: ניין.

זעליג: ווייטסו כאטש, אז דערמיט מאכסטו חוזק פון מיר, פון דער מאמע, פון מיין פרנסה, פון אלץ?

מרים: ניין, טאטע, איך מאד פון קיינעם חוזק.

זעליג: ביזטו, הייסט דאס, די קלוגע און מיר די נארצ'נים?

מרים: זעהסט, טאטע, איך צו דיר האב ניט קיין טענות וואס דו קוילעסט לעבעדיגע באשעפענישען און דו צו מיר — יא.

זעליג: ווען דו וואלסט געהאט שכל, וואלסטו אזא נאר רישקייט ניט געזאגט. אבער איך בין דיר מוחל. דו ווילסט, הייסט דאס, אז ווייל דו עסט ניט קיין פלייש, זאל דער טאטע, די מאמע, די משפחה און די גאנצע וועלט זיין אזוי נאריש זיי דו. אימיצער האט דיר איינגערעדט א נארישקייט און דו מיינסט שוין אז דאס איז א גאנצע תורה. נארישע מיידלעך, ווי גרינג אייך איז דעם קאפ צו פאררעהען...

מ ר י ם : טאטע, איד וויל דיר עפעס פרעגען.

ז ע ל י ג : וואס?

מ ר י ם : מעג א פרומער מוסר'ן אן אפיקורם?

ז ע ל י ג : אודאי מעג ער.

מ ר י ם : אבער אן אפיקורם מעג מוסר'ן א פרומען פאר-

וואס ער איז ניט קיין אפיקורם?

ז ע ל י ג : אודאי מעג ער ניט.

מ ר י ם : פארוואס?

ז ע ל י ג : ווייל דער פרומער איז תמיד גערעכט אנטקעגען

דעם אפיקורם, דער אפיקורם אנטקעגען דעם פרומען — קיינמאל.

מ ר י ם : די זעלבע זאך איז מיט אונז, טאטע. איד בין

פרום אנטקעגען דעם גאט פון יושר און ליבע. איד פיל, אז עס

איז ניט יושר'דיג און א פארברעכען צו טוימען א לעבעדיגע באד-

שעפעניש — דערפאר עס איד ניט קיין פלייש. דו, טאטע, און

נאך אזעלכע טויענטער מענשען, וואס קוילען, אדער לאזען א

צווייטען קוילען פאר זיי א לעבעדיגע וועזען, כדי צו עסען פלייש

— איהר אלע זענט פאר מיר אפיקורסים. דערפאר, טאטע האסטו

קיין רעכט ניט מיר צו מוסר'ן.

ש ר ה ג י ט ע ל (קומט אריין פון הינטערגרונט און זעצט

זיך צום טיש העקלען).

ז ע ל י ג : זעה וואס פון איהר איז געווארען זייט זי עסט

ניט קיין פלייש.

ש ר ה ג י ט ע ל (זיפצט) : וועה איז צו מיר.

מ ר י ם : וואס איז פון מיר געווארען?

ז ע ל י ג : האסט דאך שוין באלד קיין כח ניט צום לע-

בען.

מ ר י ם : מאכסט א טעות, טאטע. אדרבא, ערשט איצט

פיל איד אז איד האב כח צום לעבען.

ז ע ל י ג : וואס'זשע, ווילסט מיר זאגען, אז א געזונטער

מענש איז אזוי נאכגעלאזען ווי דו? ווילסט דאך אפילו ניט ארויפ-

נעמען א רעכט קליידעל אויף זיך.

שרה גיטע 5: געמאכט א נייע קלייד און זי ליגט. א מיידעל זאל ניט האבען קיין פארגעניגען פון אנטאן זיך שעהז... וואס, פארדינסט ניט?

מריס: איהר פארשטעט מיך ניט. איהר רופט לעבען זיך אנטאן שען. ארבייטען ביי מאג און ביי נאכט אין שאפ, אבי קאנען אויף זיך ארויפציען נארישע, אומנויטיגע שמאטעס.

שרה גיטע 5: זעליג, הערסט ווי זי רעדט? (צו מריס'ן) ווי אזוי האט דאס א מיידעל ניט קיין פארגעניגען פון קליידער? נעם די מיידעל פון „נעקסט דאאר“, נעם וועמען דו ווילסט אליין — דאכט זיך קיין גרעסער נחת פאר א יונג מיידעל איז ניטא.

מריס: דא ליגט טאקע אייער גרויסער טעות: דאכט זיך וואס איז ניט עסען קיין פלייש? א נארישקייט. אָדער ווי די מאמע זאגט: א משוגעת. אָבער עס איז ניט אזוי. איד עס ניט קיין פלייש טאקע דערפאר, ווייל איד האָב ליב דאָס לעבען; ווייל איד דענק, אז אלעס וואָס לעבט האָט א רעכט צו לעבען, אפילו א נארישע, אומשולדיגע בהמה. און אז מען דענקט אזוי וועגען דעם לעבען פון א בהמה, האַלט מען דאָס אייגענע לעבען און דאָס לעבען פון אלע מענשען אויך פאר הייליג... אמת, טאטע, ניט עסען פלייש איז ניט קיין חכמה — איד האַלט דאָס ניט פאר קיין חכמה — אָבער דאָ האַנדעלט זיך ניט וועגען פלייש, נאר וועגען דעם לעבען פון דער בהמה. א דאָנס דער דאָזיגער נארישקייט האָב איד ליב געקראָגען דאָס לעבען בכלל. דערפאר וויל איד ניט, אז מיין לעבען זאל צורונען ווער רען צווישען די גרויע, פינסטערע ווענט פון שאַפ, כדי מיין גוף זאל א פאָר נארישע שמאטעס טראָגען. איד וויל ארבייטען נאָר אויף אזוי פיל, אויף ווי פיל איד דענק, אז עס איז דורכאויס נויטיג. די איבריגע צייט וויל איד לעבען! איד וויל האָבען גענוג צייט צו האַלטען מיין יונגען קערפער אויסגעצויגען אנטקעגען דער זון און פילען דאָס לעבען; איד וויל אטעמען די פרייע, געזונטע לופט צוליב מיין לעבען; איד וויל האָבען גענוג פרייע צייט, כדי צו געהן אויף די בערג, אין וואַלד און זיך צונויפגיסען מיט דער גרויסער, געטליכער ברכה, וואָס אטעמט אויף יעדען פרייען ווינקעל

פון דער ערד. אַט פארוואָס איך נעה איינפאך אָנגעטאָן און עם ניט קיין פלייש. (געחט אָפּ רעכטס).

ז ע ל י ג (האַלט די ליולקע נעבען אָפענעם סויל. שרה גיטעל איז געבליבען מיט די שפּיזלען פאַרגליווערט אין די הענט. ביידע קו-קען זיך אָן. לאַנגע פּויע): האָסט עם באַדאַרפט ?

ש ר ה ג י ט ע ל : ווער האָט דיר געהייסען ?

ז ע ל י ג : האָסט דאָך מיר אליין געהייסען דעצען. (גוט מוטיג) כאַפט אייך ביידע דער גוטער יאָהר. (אָב הינטערגרונט.)

ש ר ה ג י ט ע ל (קוקט איהם נאָך. שמעחט אויף. בלויבט א וויילע אומבאַוועגליך): פּטו. (אָב הינטערגרונט.)

מ ר י ס (פון לינקס הערט זיך איהר געזאָגט. קומט ארויס.

טראַגט דעם הוט אויפ'ן קאַפּ. זינגט און קלייבט צונויף א פּאַר ביכלאך.

ווי זי וואַלט זיך גרויס געמאַכט צום געהן. מען קלאַפט אין מיר.)

ד ר ד ק א ר ש (אינטעליגענטער אויסזעהן. הויך געוואַקסען.

דאָס פנים פרוש, געזונט. טראַגט ברילען, איינפאַכע קליידער): גוט

אווענט.

מ ר י ס : דוד! (מיט פּרויד) גוט אווענט. וואָס עפעס פּלוצים?

איך נעה צו דער לעקציע.

ד ר ד : טאַקע דערפאַר בין איך דאָ. איך בין געקומען אייך

פאַרשפאַרען אן אומזיסטיגען נאַנג. די לעקציע איז אפגעלייגט

געוואָרען.

מ ר י ס : אזוי גאַר? איך דאַנק אייך. זעצט זיך. (טוט אויס

דעם הוט, לעגט אוועק די ביכער אויפ'ן טיש')

ד ר ד : וועט מיר אייער טאַטע ניט ארויסטרייבען ?

מ ר י ס : ווי איהר רעדט. טאַקע א שוחט, אַבער — רעדט

ניט אזוי. אפשר קאַנט איהר ניט פאַרליידען די סביבה ? (נעמט

דעם הוט) לאַמיר ארונטערנעהן.

ד ר ד : ווען א וועגעטאַריער זאָל וועלען זיין אזוי אויסגע-

האַלטען, וואַלט ער באַדאַרפט אנטלויפען פון דער וועלט — די

נאַנצע וועלט שמעקט מיט בלוט. (זעצט זיך. מרים אויך.)

מ ר י ס : איך בין אזוי צופרידען וואָס איהר זייט געקומען.

ד ר ד : איהר האָט געבענקט נאָך מיר ?

מ ר י ס : דער אמת געזאָגט — יא.

ד ו ד : גוט. ווי פילט איהר ?

מ ר י ס : זעהר גוט. בפרט זייט איך בין געווארען א וועגע-טאריער.

ד ו ד : הייסט דאס, אז דער וועגעטאריזם איז, נאך אלעם, ניט אזוי שעדליך, ווי מאַכע דענקען...
מ ר י ס : פאר מיר איז וועגעטאריזם דער העכסטער אידע-אל.

ד ו ד : אויב איך פארשטעה איך ריכטיג, מיינט דאס, אז איהר זייט נאך ניט קיין וועגעטאריער.

מ ר י ס (איבעראשט) : וואָס מיינט איהר ? !

ד ו ד : און אידעאל איז א סימן אין דער צוקונפט, וואָס מענשען מאַכען זיך, כדי זיי זאָלען האָבען וואָס צו דערגרייכען.

מ ר י ס : אָבער איך ב י ז דאָר שוין א וועגעטאריער.

ד ו ד : אויב אזוי איז וועגעטאריזם פאר איך ניט קיין אידעאל, נאר א פ א ק ט.

מ ר י ס : איך האָב אייגענטליך אויך אזוי געמיינט.

ד ו ד : לאַזט דעם אידעאל פון וועגעטאריזם פאר די פלייש עסער. מיר דארפען געניסען די פרייד פון דעם פאקט. איך האָב איבערהויפט פיינט אידעאלען. אידעאלען זענען ווי גרויסע קאפּע-ליושען מיט ברייטע ראַנדען : זיי הענגען איבער די קעפּ און פאַר-שטעלען די אויגען... ווען דער אידעאל ווערט אָבער א פאקט, דא-מאָלט זענען מיר מיט איהם זיכער, ווי מיט דעם באַדען אויף וועלכען מיר טרעטען. דאָס איז דער גרויסער, גליקליכער אונז-טערשיד צווישען אונז, וועגעטאריער, און אלע אנדערע מענשען מיט גייסטיגע שטרעבונגען. זיי, זענען פראקטישע מענשען : די אידעאלען פארוקען זיי אין דער צוקונפט און די געגענוואָרט האַל-טען זיי פאר אַלערליי ווידערשפרעכליכע האַנדלונגען... זיי טראָגען אין זיך אידעאלען פאר דער צוקונפט מיט דעם צוועק, צו פאַר-בעסערען זייער לעבען. אָבער זיי פארגעסען, בעת מעשה, אז דאָס לעבען איז תמיד געגענוואָרטיג. זייער אידעאל איז פאר זיי א טרייסט און פאר אנדערע א פארענטפערונג : זיי באַגעהן אַלערליי שווינערייען און טרייסטען זיך דערמיט, וואָס זיי האָבען א אי-דעאל ; און פאר אנדערע פארענטפערען זיי זיך מיט דעם, וואָס

זייער אידעאל איז צוקונפטיג און קאן נאך דערווייל קיין שליטה
ניט האָבען אויף דער געגענווארט.

אנדערש זענען מיר, וועגעטאריער. פאר אונז עקזיסטירט
ניט די צוקונפט, נאך די גרויסע, אייביגע געגענווארט. מיר האָבן
בען דערפילט די ליידען, וואָס דער מאַרגען וועט ברענגען צו דער
חיה, וועמענס פלייש מיר ווילען היינט עסען. דערפאר זענען מיר
געוואָרען וועגעטאריער. זיי, לעבען מיט דעם אידעאל. מיר —
מיט דעם לעבען. דער אידעאל איז פאַר זיי א מעלער, פון וועלכ־
כען זיי עסען דאָס לעבען. מיר עסען דעם אידעאל און לאָזען נאָכ
דאָס לעבען. זיי, מוזען אלע מאָל האָבען א אידעאל, כדי זיי זאָל
לעזן האָבען און וואָס דאָס לעבען אריינצולעגען. מיר, מוזען אלע
מאָל האָבען דאָס לעבען, ווייל אונזער אידעאל ווערט באַלד א
פאַקט, וואָס פאַדערט גלייך דאָס רעכט צו לעבען. מיר, וועגע-
טאריער, זענען די איינציגע, צווישען אלע גייסטיג-טרעבענדע,
וואָס זענען געבענשט צו לעגען באַלד די האַנט אויף דעם אידעאל
און איהם גלייך פארוואנדלען אין א פאַקט. דעריבער זענען זיי
פראַקטישע אידעאליסטען און מיר — אידעאליפראַקטיקער.

מ ר י ם (באַגייסטערט): וואונדערבאר, דוד! אז איך הער
איך רעדען, ווערט מיין הארץ ברייט און פול מיט דער ברכה פון
לעבען. איך וואָלט תמיד וועלען זיין נעבען אייך און איך הערען
אזוי רעדען.

ד ו ד (נעמט איהר האַנט): ווי אויפריכטיג איהר זענט.

מ ר י ם: גלויבט דאָס מיר, דוד.

ר ח ל' ע (קומט פון הינטערגרונט, ווען זי דערזעהט דוד'ן

בלויבט זי שמעקן ביי דער מיר.)

מ ר י ם: קום אהער, רחל'ע.

ר ח ל' ע (נעבען מרים'ן): עס איז מיר אזוי ניט גוט גע-

וואָרען פון דעם פלייש. (דוד ווערט אויפמערקזאם.)

מ ר י ם: האָב איך דיר געזאָגט: עסט מען ניט.

ר ח ל' ע: אָבער דער טאמע...

ד ו ד: דאָס איז אייער שוועסטערל?

מ ר י ם: געה צו, רחל'ע. (רחל'ע געהט צו צו דוד'ן און גיט

איהם די האַנט.)

ד ו ד (גלעט איהרע האָר) : פארוואָס ווערט דיר ניט גוט אז דו עסט פֿלייש ?

ר ח ל ' ע : ווייל איך טראכט דערפון...

ד ו ד : נו, טראכט מען ניט... (קארש און מרים קוקען זיך איבער).

ר ח ל ' ע : איך קען ניט... אז איך קיי דאָס פֿלייש דאָכט זיך מיר, אז די בהמה שטעהט פאר מיר און וויינט...

ד ו ד (גוטמוטיג) : ווי קאָן א בהמה וויינען ?

ר ח ל ' ע : מיר דאָכט זיך אָבער אויס אזוי...

ד ו ד : מען קאָן דאָך אָבער ניט לעבען אָהן פֿלייש.

ר ח ל ' ע (זיגרייך) : מען קאָן שוין גאָר. אָט מרים. אז עברה צו עסען פֿלייש.

ד ו ד : ווער האָט דיר געזאָגט ?

ר ח ל ' ע : איך אליין ווייס, אז מען עסט פֿלייש פארגיסט מען בלוט. עס טוט וועה.

ד ו ד : וועמען טוט וועה ?

ר ח ל ' ע : די בהמה.

ד ו ד : וואָס־זשע אַרט דאָס דיר ?

ר ח ל ' ע : איך האָב רחמנות, אַרט דאָס מיר...

מ ר י ם : קום אהער, רחל'ע. (רחל'ע פֿאַלגט.) זעהסט, דער מאן עסט אויך ניט קיין פֿלייש.

ר ח ל ' ע : וואָס־זשע רעדט ער ווי דער טאטע ? (דוד שמויכעלט).

מ ר י ם : ער מאַכט שפּאַס.

ר ח ל ' ע (צו דוד) : איהר עסט אויך ניט קיין פֿלייש ?

ד ו ד : ניין, רחל'ע.

ר ח ל ' ע : פארוואָס ?

ד ו ד : ווייסט דאָך פארוואָס, ס'אז עבירה.

ר ח ל ' ע : ווער האָט דאָס אייך געזאָגט ? (מרים לאַכט.)

ד ו ד : איך אליין ווייס. עס טוט וועה.

ר ח ל ' ע : וועמען טוט וועה ?

ד ו ד : די בהמה.

ר ח ל ' ע (זיגרייך) : וואס־זשע אַרט דאָס אייך ?
 מ ר י ם : גוט, רחל'ע. (קושט זי: אלע לאַכען.)
 ש ר ה ג י ט ע ל (קומט אַרױן פֿון הינטערגרונט. העקעלט.
 דערזעהט דוד'ן און בלייבט שטעהן בײַ דער טיר. צו רחל'ען) : וואָס
 האַסטו נײַט אָפּגעגעסען ?
 ר ח ל ' ע (אומצופרידען) : איך קאָן שױן מעהר נײַט...
 מ ר י ם : קום אהער מאַמע. דאָס איז מײַנער א פּרײַנט.
 דוד קארש.
 ש ר ה ג י ט ע ל (קומט נעהענטער. טרײַסעלט אָפּ דאָס פּאַר־
 טיך און די אַרבעל) : עם פּרעהט מיך אייך צו קאַנען.
 ד ו ד (פּאַרנויגט זיך).
 ש ר ה ג י ט ע ל (זעצט זיך אַוועק בײַם טיש).
 מ ר י ם : מאַמע, פאַר וועמען מאַכסטו דעם סוועטער —
 פאַר מיר צי פאַר רחל'ען ?
 ר ח ל ' ע : די מאַמע האָט געזאָגט, אז מיר זענען בײַדע
 דאָס נײַט ווערט.
 ש ר ה ג י ט ע ל : רעד בעסער נײַט אזוי פּיל.
 ד ו ד (קוקט אױף שרה גיטעל און מרים. צו שרה גיטעל) :
 איהר ווייסט, ווען איך זאָל אייך באַגענגען אין גאַס, וואָלט איך
 געוואוסט, אז איהר זענט מרים'ס מאַמע.
 מ ר י ם : אזוי ענליך זענען מיר ?
 ד ו ד : זעהר ענליך.
 ש ר ה ג י ט ע ל (גוטמוטיג) : אן אייגען קינד איז גע־
 ראַטען אין דער מאַמען. די קלײַנע איז שױן געראַטען אין טאַ־
 טען.
 ר ח ל ' ע : איך בין נײַט געראַטען אין טאַטען. אין מרים
 בין איך געראַטען...
 מ ר י ם (שטעהט אױף. צו דוד) : איהר וועט טרײַנקען טעע ?
 ד ו ד : אז איהר וועט געבען, וועל איך טרײַנקען.
 ש ר ה ג י ט ע ל (שטעהט אױף) : זײַן, מרים, איך וועל
 דערלאָנגען.
 מ ר י ם : רחל'ע, געה וועסטו העלפּען דער מאַמען. (שרה
 גיטעל אָב הינטערגרונט. רחל'ע נאָך איהר. מרים זעצט זיך.)

ד ו ד : אזא גוטע מאמע וואָלט איד שוין לאַנג איבערנע-
רעט.

מ ר י ם : איהר קאַנט נאָך אַבער ניט דעם טאַטען...
ד ו ד : עלטערן קאַז מען גיכער איבערעדען ווי פרעמדע
זיי זענען נעהענטער און, אויב זיי פארשטעהן ניט, פילען זיי
אַבער...

ז ע ל י ג א ר אַ נ ס אַ ן (באווייזט זיך אין מיר פון הינד
טערגרונט מיט א צייטונג אין האַנט און די ליולקע אין דער צווייטער).
מ ר י ם (שמעהט אויף) : טאַטע, האַסט געזאָגט, אז דו
וואָלסט וועלען באַגעגענען א מאַן, וואָס עסט קיין פלייש ניט, באַקאַן
זיך, דוד קארש.

ד ו ד (שמעהט אויף).

ז ע ל י ג (קומט צו. גיט די האַנט דוד'ן. גושמוטיג) : ווילסט
מיר איינרעדען, אז דער מאַן עסט קיין פלייש ניט? פון פאַסאַלעס
און קרויט קאַז מען אזוי גוט ניט אויסקוקען. (זעצט זיך. דוד
אויך.)

מ ר י ם (זעצט זיך) : דער טאַטע וויל מיר נאָר איינרעדען,
אז איד זעה אויס שלעכט.

ד ו ד : אז מען קוקט אויף א מענשען מיט רחמנות, דאַכט
זיך אויס, אז ער קוקט אויס שלעכט...

ז ע ל י ג : וואַס־זשע, איהר האַט זיך אויך אנגענומען פון
מיין טאַכטער?...

ד ו ד : איד ווייס ניט ווער פון וועמען האַט זיך אנגענומען,
אַבער איד עס שוין ניט קיין פלייש באַלד 12 יאָהר.

ז ע ל י ג : אַבער זי עסט דאָך אפילו קיין שטיקעל פיש
אויך ניט.

מ ר י ם : וואַס־זשע, פיש לעבט דען ניט?

ז ע ל י ג : דו לעבסט אויך, פונדעסטוועגען עסטו דיר אַפּ
דאָס געזונט.

ד ו ד : איהר האַט דאָך אליין געזאָגט, אז איד זעה אויס
גוט. פאַרוואָס זאָלט איהר דענקען, אז אייער טאַכטער שאט דאָס?

ז ע ל י ג : איד זעה איהר זענט א קלונער מענש. אַבער איד
בין אויך ניט אזא פאַנאַטיקער ווי איהר מיינט אפשר. אמת, איד

בין א שוחט און דאָס איז מיין פרנסה. פונדעסטוועגען פארשטעה איך, אז א בהמה טוט וועה, בעת מען קוילעט זי. נאָר אז א גאַנצע וועלט עסט פלייש, זעה איך ניט איין פארוואָס מען דאַרף זיין א יוצא מן הכלל. איך ווייס, איהר וועט זאָגען ס'א רחמנות, עס איז ניט יושר'דיג, עס איז געגען דעם לאַ תרצה — איך ווייס אלץ, אבער איהר וועט דאָך צוגעבען, אז כל זמן אידען עסען פלייש דאַרף מען האַבען א שחוט. הויז דעם, וויל איך איד נאָך עפעס פּרעגען: וואָס וואָלט מען געטאָן מיט אזוי פיל עופות און בהמות ווען מען זאָל זיי ניט עסען? אדרבא, זאָגט מיר.

ד ו ד : וואס-זשע, איהר זאַרנט זיך פאַר זיי?

ז ע ל י ג : שייך זאַרנען, אָבער מען קאַן זיי דאָך ניט לאַ-

זען ארוימגען נע ונר.

ד ו ד : די בהמות דאַרפען ניט, אז מען זאָל האַבען מיטלייך

מיט זיי.

ז ע ל י ג : לויט אייער רעדען קומט, הייסט דאָס, אויס,

אז מען דאַרף זיי לאַזען ארוימגעהן נע ונר און פאַרפרוירען ווערען — און איהר האָט נאָך רחמנות.

ד ו ד : האָט איהר, הייסט דאָס, רחמנות אויף זיי, און

אויס שטאַרק מיטלייך עסט איהר זיי אויף.

מ ר י ם (לאַכט) : נו, טאַמע?

ש ר ה ג י ט ע ל (טראָגט א טאַץ און פיר גלעזער טעע. רחל'ע

געהט איהר נאָך און טראָגט צוקער און געבעקס, מרים מאַכט פּלאַץ אויפ'ן

טויש, שרה גיטעל שטעלט אוועק יעדען א גלאַז טעע. רחל'ע שטעלט אוועק

דעם צוקער און דאָס געבעקס) : רחל'ע, דו געה לעג זיך שלאַפּען.

ד ר ח ל ' ע : איך וויל נאָך זיין, מאַמע.

ז ע ל י ג : געה, געה, וועסט גאַרניט פאַרשפעטיגען. דאַרפסט

מאַרנען אויפשטעהן.

ד ר ח ל ' ע (אומצופרידען) : אַ גוטע נאַכט.

א ל ' ע : אַ גוטע נאַכט. (רחל'ע אָפּ, רעכטס).

ש ר ה ג י ט ע ל (זעצט זיך) : מרים, אפשר ווילען זיי

עפעס עסען? פאַראַן אין שטוב א שטיקעל הערינג, א פאַר לע-

בערלעך.

מ ר י ם (צו דוד, אומבאַקוועם) : איהר זענט הונגעריג?

ד ו ד : ניין, א דאנק.
 ז ע ל י ג (צו מרים) : וואָס שעמסטו זיך אויסצוואַגען?
 (צו שרה גיטלען) דער מאַן עסט אויך ניט קיין פלייש. (אלע
 טרינקען.)
 ש ר ה ג י ט ע ל : אבי איך האָב געמיינט, אז מרים איז
 די איינציגע.
 מ ר י ם : יא, מאַמע, פאַראַן נאָך משוגעים אויף דער
 וועלט...
 ש ר ה ג י ט ע ל (צו דוד) : איהר וועט מיר אנטשול-
 דיגען, איך בין טאַקע א אידענע, אבער זאָגט מיר, איך בעט אייך,
 ס'איז ביי אייך טאַקע אזא אַפגערעדטע זאך?
 ד ו ד : יעדער מענש האַט א געוויסע זאך, איז וועלכער ער
 גלויבט. מיר גלויבען אין דעם.
 ש ר ה ג י ט ע ל : ווער ווייס, אפשר בין איך ניט קלוג
 גענוג. וואָס זאָגסטו, זעליג?
 ז ע ל י ג : איך זאָג, אז יעדער מענש קאָן טאָן ווי ער וויל,
 כל זמן ער רירט ניט אַן א צווייטען...
 ש ר ה ג י ט ע ל : אויב זי האַט נחת דערפון, זאָל איהר
 וואויל באקומען. עם זאָל איהר נאָר ניט שאַדען...
 ד ו ד : דאָס מעגט איהר זיכער זיין.
 מ ר י ם : זעהסט דאָך, מאַמע, ווי עם שאַט מיר.
 ר ח ל ' ע (פון שלאָף-צימער) : מאַמע, ווי האַסטו געלעגט
 מיין העמד?
 ש ר ה ג י ט ע ל : באַלד, קינד. (אָפּ רעכטס.)
 ז ע ל י ג (שמעהט אויף) : נו, קינדער, איהר וועט מיר
 אנטשולדיגען. איך מוז אויפשטעהן פאַרטאָג. (דערלאַנגט דוד'ן די
 האַנט) א גוטע נאכט. (גוטמוטיג) זאָגען וויל איך אייך, פונדעסט-
 וועגען, אז איז גאַנצען איז דאָס מיר נאָך ניט גלאַט. (אָפּ הינטער-
 גרונט).
 ד ו ד : איהר ווייסט, מרים?
 מ ר י ם (רוקט זיך צו נעהענטער) : וואָס?
 ד ו ד : איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז איך האַלט אין
 אַרגאַנזירען א וועגעטאַרישע קאַלאַניע.

מ ר י ם : יא.

ד ו ד : און איהר ווייסט ווי פיעל איך האב געארבייט פאר דעם.

מ ר י ם : איד ווייס.

ד ו ד : אלזא, איהר מענט מיך שוין גראטולירען.

מ ר י ם (שפרינגט צו צו איהם, נעמט איהם ארום) : שוין ארגאניזירט?

ד ו ד : יא.

מ ר י ם : נאָט, ווי גליקליך איך בין!

ד ו ד : מיר האָבען אָפגעקויפט א נרוים שטיק לאַנד מיט אַסד וואָלד ניט ווייט פון ניו יאָרק. דאָרט וועלען מיר דערווייל אויפשטעלען ביידלעך און וואוינען בין איבער'ן זומער. דערנאָך וועלען מיר בויען הייזקעס. מיר וועלען דאָרטען פארזען פאָר שידענע זאכען צום עסען. מיר האָבען באשלאָסען צו לעבען קאָ מוניסטיש און צוציהען צו זיך אזוי פיעל וועגטאריער, ווי מעגליך. דער געגענד, מרים, איז וואונדערבאר. פול מיט בערג און טייכען.

מ ר י ם (שאַנצט פון פרייד) : דוד, נעמט מיך אויך מיט.

ד ו ד : איהר ווילט פארלאָזען אייערע עלטערן?

מ ר י ם (אומעטיג) : מיר איז דאָ אוממעגליך צו זיין. איד פיהל, ווי אלעס ארום מיר איז בלוט. אז איך זען זיך אוועק אויף אַ בענקעל, דאָכט זיך מיר, אז דאָס קרעכצט אונטער מיר דאָס לע- בען פון אַ געקוילעט שעפסעלע. אָפט דערשרעק איך זיך און שפרינג אויף, אָבער איך בלייב שטעהן אויפ'ן דיך פון דעם זעל- בען הויז... מיר נעמט שטעכען אין די פיס. דוד, נעמט מיך מיט.

ד ו ד (שמעהט אויף, נעמט זי ארום).

ש ר ה נ י ט ע ל (ערשינגט פון רעכטס, דערזעהט די סצענע, בלויבט א ווילע שמעהן. שמויכעלט צופרידען, דערנאָך שטוט זי אויס די שמעקשיך און געהט אָפ, אויף די שפיץ פינגער הינמערגרונט.)

ד ו ד : איהר ווילט זיין מיט מיר?

מ ר י ם (צאָרט) : יא, דוד.

- ד ו ד : און דו וועסט ניט מורא האַבען צו וואוינען אויפ'ן פרייען פעלד ?
- מ ר י ם (נאָך צארטער) : ניין, דוד.
- ד ו ד : און דו וועסט געהן מיט מיר באַארבייטען די ערד ?
- מ ר י ם : יא, דוד.
- ד ו ד : און דו וועסט זיך אויסציהען נעבען מיר אנטקע-גען דער זון ?
- מ ר י ם : יא, דוד.
- ד ו ד : און קוקען אויפ'ן הימעל און אויף מיר ?
- מ ר י ם : אויפ'ן הימעל און אויף דיר.
- ד ו ד : און וועסט ניט מורא האַבען צו געהן אין וואַלד ?
- מ ר י ם : נייין.
- ד ו ד : און מיר קושען ?
- מ ר י ם : יא, טייערער.
- ד ו ד (דריקט זי צו צו זיך. קושען זיך) : און מיר ליב האַבען ?
- מ ר י ם (קושט איהם) : שטאַרק, דוד.
- ד ו ד : גוט. קום מאַרנען צו מיר אין הויז. עס וועלען זיך פאַרזאַמלען חברים, מיר וועלען פייערען אונזער אפשייד פון דער שטאָט און דערנענטערונג צו דער נאַטור. וועסט קומען ?
- מ ר י ם : יא, גוטער.
- ד ו ד : אויב אזוי וועל איך דיר אויסזאָגען, אז די לעקציע איז היינט יא פאַרנעקומען, נאָר איך האָב געוואַלט קומען און פאַרברענגען מיט דיר.
- מ ר י ם (קושט איהם) : שטיפער.
- ד ו ד : איצט, טייערער, ווייס, אז אין זעקס וואָכען אַרום פאַרלאָזען מיר די שטאָט.
- מ ר י ם : גוט, דוד.
- ד ו ד : זיי געזונט.

מ ר י ם : געה געזונט, טייערער. (קושען זיך, דוד אָפּ, לינקס.
 מרים בלייבט שטעהן פאַרמראַכט ביי דער טיר. דערנאָך געהט זי לוסטיג
 איבערן צימער עמליכע מאָל. פאַרלעשט די גאַז. דורכ'ן פענסטער גיסען
 זיך ארויף ווייכע שטראַלען פון דער לבנה. זי עפענט דאָס פענסטער,
 אַמעמט טיף און שטרעקט די הענט אַרויס, ווי זי וואַלט זיך געריסען
 צום הימעל): גאַט, ווי שעהן עם איז דיין וועלט!

פ א ר ה א נ ג.

צווייטער אקט

א מאַן שפעטער.

א גרויס צימער ביי דוד קארש אין הויז. אלטע, ארעמע מעבעל. מעהר פון אלץ מערקען זיך: א לאנגער, פיער-עקיגער מיט, אסך בענקלעך און א גרויסער שראנק מיט אַנגעוואָרפענע ביכער. אויף די ווענט הענגען די בילדער פון טאַלסטאָי, שאַ, שעלי, פיטאַגאָר און טרוביצקאָו'ס צייכנונג „דאָס לעמעלע“. רעכטס א מיר, וואָס פיהרט צו דער קיך און שלאָף-צימער. אין הינטערגרונט א מיר צו דער האַל. צוויי פענסטער. עס איז אויפגערוימט. אַלע גאַזען ברענען.

לאַנגע פּאָוזע. מען קלאַפט אין מיר.

ח נ ה (קומט פון רעכטס, אַ גוממוטיגע פרוי מיט דעם אויס-דרוק פון מוטערליכע צאַרמקייט אויף איהר פנים, געהט מיט לייכטע, פלינקע באַוועגונגען. טראַגט אַ פאַרשוך און האַלט אַ לעפעל אין האַנט): קאַם אין.

ב ל ו ם (גוט אויפגעלעגט, יונג-באוועגליך, קומט פון הינטער-גרונט מיט אַ קליין, שוואַרץ רענצעל אין האַנט): גוט נ'אַווענט, מיר סעם קארש.

ח נ ה: זעה נאָר ווער ס'איז דאָ. (ווישט אָפּ די הענט אין פאַרשוך. ביידע דערלאַנגען זיך די הענט) וואָס מאכט איהר, בלום? אזא צייט ניט געזעהן. זיצט.

ב ל ו ם: באמיהט זיך ניט. (שמעלש אַוועק דאָס רענצעל און זעצט זיך. הנה נעבען איהם.)

ח נ ה: וואָס האָט מען אייך אזא צייט ניט געזעהן?

ב ל ו ם: מיר איז נמאס געוואָרען די שטאַט, בין איך אַרויסגעפאַרען אויף די בערג: וואָס הערט זיך ביי אייך?

ח נ ה : וואָס־זשע, איהר ווייסט נאָך ניט די נייעס ?
ב ל ו ם : ניין.

ח נ ה : דוד האָט דאָך שוין אַרנאַניזירט די קאַלאָני!
ב ל ו ם (באַגייסטערט) : שוין אַרנאַניזירט ? !

ח נ ה : אודאי. שוין אַרנאַניזירט און די לאַנד שוין אָפֿ־
געקויפט. זיי פאַרלאָזען דאָך שוין די שטאָט אין עטליכע וואַכען
אַרום. נו, און איהר ?

ב ל ו ם : מיר איז אַ חידוש וואָס איהר פרעגט. אודאי פאַר
איך מיט.

ח נ ה : איהר זייט טאקע געקומען אין דער ריכטיגער
צייט: מיר האָבען היינט אַ שטיקעל צוזאַמענקונפט דאָ לכבוד
דער קאַלאָניע. דוד וועט זיין אזוי צופרידען. די נאנצע צייט האַלט
ער אין איין זאַגען: וואו איז בלום ? איהר ווייסט ? ער האָט
אייד זעהר ליב.

ב ל ו ם : וואָס מאכט ער, דוד ? איך האָב געהערט, ער
שרייבט פאַר דער נייער צייטונג.

ח נ ה : געווען אַ צו גרויסער סטעף, האָט דער רעדאַקטאָר
אַפגעלעגט עטליכע שרייבער.

ב ל ו ם : האָב געהערט, אז די נאנצע צייטונג האַלט ביים
אונטערגעהן. די צייטונג־אַרבייט איז ניט פאַר דוד'ן. דערצו פאַר
דערט זיך אַ מענש, וואָס זאל ענטוועדער האָבען די זעלבע איבער
ציינונגען וואָס דער רעדאַקטאָר, אָדער גאָר קיין איבערציינונגען...
ח נ ה : איהר שרייבט דאָך אויך אמאָל, פאַרדינט איהר
כאַטש ?

ב ל ו ם : די צייטונג, פאַר וועלכע איך שרייב, צאָלט ניט.
ניטאָ פון וואנען, זאַגט דער רעדאַקטאָר.

ח נ ה : אָבער ער קריגט באַצאָלט.

ב ל ו ם : איך זאל עס דענקען.

ח נ ה : אזוי איז שוין: יענעם הייסען זיי שרייבען פאַר
דער אידעע און אליין פאַרדינען זיי נאנץ גוט פון דעם אידיאָליזם.
(בייט דעם טען) איהר ווייסט ? איך קאָן שוין קאָכען דאָס געריכט,
וואָס איהר האָט מיך אויסגעלערענט. דוד זאַגט, אז מיינע קאַטלעך

טען מענען זיין אויף א וועגעטארישע אויסשטעלונג. קומט, איהר ווילט זעהן? איד קאך היינט אייער מאכל.

ב ל ו ם : א נו, לאמיר טאקע זעהן. (ביידע אפ רעכטס).

לאנגע פויזע, מען קלאפט אין טיר.

ז ל א ט ע (א ברייטע אידענע, זי איז אויסגעשמירט מיט מעהל.

טראַגט אַ גלאַז אין האַנט) : מ'סעס קארש!

ח נ ה (קומט אַרויס).

ז ל א ט ע : איהר וועט מיר ענטשולדיגען, וואָס איד בין

ביי איד דאָס ערשטע מאָל אין שטוב. (בייש דעם טאָן) טאַמער

האַט איהר א קאַפּעלע שמאַלץ?

ח נ ה : ניין, איד נויז ניט קיין שמאַלץ.

ז ל א ט ע : איהר נוצט ניט קיין שמאַלץ? ווי קאָן זיך א

אידיש הווי באַנעהן אַהן שמאַלץ?

ח נ ה : מיר עסען ניט קיין פלייש.

ז ל א ט ע : איהר עסט ניט קיין פלייש? האַלט נור דאָס

גלאַז. (חנה נעמט דאָס גלאַז, זלאַמע טוט א פאַטש מיט די הענט) אוי, א

בראַד איז צו מיר! וואָס זשע, איהר זיינט, חלילה, קראַנק? גיט

נאָר אהער דאָס גלאַז. (חנה גיט איהר אַפּ דאָס גלאַז).

ח נ ה : דאנקען גאָט, קיינער איז ביי אונז ניט קראַנק. מיר

זיינען וועגעטאריאנער.

ז ל א ט ע : אזוי, גאַליציאנער? מײן איידעם איז אויך א

גאַליציאנער.

ח נ ה (שמייכלט) : ניין, וועגעטאריאנער. אזוי רופען זיך

די מענשען, וואָס עסען קיין מאָל ניט קיין פלייש.

ז ל א ט ע : פאַראַן אזעלכע מענשען?

ח נ ה : איהר זעהט דאָך.

ז ל א ט ע : אַבער טשיקען עסט איהר?

ח נ ה : אויך ניט.

ז ל א ט ע : טשיקען אויך ניט? האַלט נאָר דאָס גלאַז.

(חנה נעמט אומצופריעדען דאָס גלאַז, זלאַמע טוט אַ פאַטש מיט די

הענט) אוי, א בראַד איז צו מיר! אפילו א שטיקעל טשיקען אויך

ניט? גיט נאָר אהער דאָס גלאַז. (חנה גיט איהר אַפּ דאָס גלאַז).

אַפּנים צוליב פרומקייט, נו, וואָס דען, אמעריקאנער בוטשערס,

מ'שטיינס געזאגט. איהר מיינט, אז איך מ'אום זיך ניט צו עסען דאָס היגע פלייש? ווארים ווער ווייסט צו עס איז כשר צו עס איז טריף... נו, האָט ניט קיין פאראיבעל, וואָס איך האָב אייד גע-שמערט. א גוטע נאכט.

ח נ ה : עס מאכט ניט. א גוטע נאכט. (זלאמע אָפּ הינטער-גרונט).

ב ל ו ם (קומט פון רעכטס): אויסגעצייכענט!

ח נ ה : געדארפט אביסעל מעהר ציבעלעס.

ב ל ו ם : ניין, אויסגעצייכענט! (נעמט דעם קאפעלוש מיט דעם רענצעל) איך דאַרף צוגעהן אויף אַן אַרט. זאָגט דוד'ן, איך וועל באַלד זיין צוריק. א גוטע נאכט.

ח נ ה : פארגעסט ניט. א גוטע נאכט. (בלום אָפּ הינטערגרונט. הנה בלויבט אַ וויילע שטעהן. צולאכט זיך.) האלט נאָר דאָס גלאָז. (טוט אַ פאָמט מיט די הענט) אוי, א בראַך איז צו מיר. (אָפּ רעכטס, לאַכענדיג.)

ב ע נ י (קומט פון הינטערגרונט. געהט ספּאַרטיש אָנגעמאָן. פון דער אויבערשטער רעקעל-קעשענע שטעקט אַרויס דער שפיץ פון אַ זיידען האַנט-טיכעל. די האָר קורץ געשוירען. מראָגט אַ שטייפּען קאָפּעלוש אויף אַ זייט. פּויפט אַ „רעגטיוס“): העלאָ, מאמע! (געהט צו צום שפיגעל, נעמט דעם קאפעלוש אין האַנט, גלעט די גלאַנציגע האָר, גלויבט אויס דעם שפיץ פון זיידענעם האַנטיכעל, פּויפט און „דושיגעט“).

ח נ ה (באווייזט זיך אין טיר, רעכטס. דערוועהנדיג בעני'ן שאַקעלט זי מיט'ן קאָפּ) ביזט שוין דאָ?

ב ע נ י („הושיגעט“ איהר אנטקעגען און זינגט, בעת מעשה, דעם זעלבען ניגון): יאָ, איך בין שוין דאָ, מאַמע, ארין איך וויל שוין עסען סאָפּער, טאַראַמטאַ ריראַ, ראַמטאַ ראַראַ, ראַמטאַ מאַ ריראַ, ראַמטאַ ראַראַ...

ח נ ה : וועסט אויפהערען טאַנצען?

ב ע נ י (הערט אויף טאַנצען): איך וויל עסען, מאמע. באַט גיין מי סאַמטהינג דיסענט. איי דאָנ'ט לייק טוהאַט סטאַף!

ח נ ה : וועסט עסען, וואָס מ'ניט דיר.

ב ע נ י : אַ ברירה האָב איך.

ח נ ה : גלויב מיר, שוין צייט זאָלסט ווערען א לייט.
 ב ע נ י : איך בין א לייט. איך ארבייט, פארדין. אבער
 איך גלייך ניט דיינע מאכליכס, דאט'ס-אַל.
 ח נ ה : זאָל שוין זיין גענוג, געה עסען.
 ב ע נ י : דעט'ם בעטער. (אַפ רעכטס. חנה נאָך איהם. לאַנגע
 פאָרע. מען קלאַפּט אין טיר).
 ח נ ה (קומט אַרויס פון קיך) : קאַם אין.
 ה א פ מ א ז (קומט פון הינטערגרונט, מיטעלען וואקס. גער
 ווענליך אַנגעמאַן, טראַגט ברילען) : גוט איוווינג.
 ח נ ה : א נאַסט. וואָס מאַכט איהר, האַפּמאַן? זיצט.
 ה א פ מ א ז : א דאַנק. (קוקט זיך ארום) דוד איז ניטאָ?
 (זעצט זיך).
 ח נ ה : מחויב באַלד אַנקומען.
 ה א פ מ א ז : האָב געהערט זיי געהן באַלד פארלאַזען די
 שטאַט.
 ח נ ה : יא, אין עטליכע וואַכען ארום.
 ה א פ מ א ז : איהר ווייסט ניט, מרים וועט דאָ היינט
 זיין?
 ח נ ה : וואָס פאַר אַ פראַגע — אודאי! זי קומט אהער
 כמעט יעדען טאָג.
 ה א פ מ א ז (אומצופרידען) : אזוי? (מען קלאַפּט אין טיר
 הינטערגרונט, מרים קומט ארויף).
 ח נ ה : אַט איז זי טאַקע. (צו מרים) נאָר וואָס גערעט פון
 דיר.
 מ ר י ם (קוישט זיך מיט חנה'ן, דערלאַנגט די האַנט צו האַפּמאַן) :
 געקומען זיך פּרעהען מיט אונזער קאַלאַניע?
 ה א פ מ א ז : יא, האָב געהערט...
 ח נ ה : איהר וועט מיר אַנטשולדיגען, קינדער, איך דאַרף
 געהן אין קיך. (אַפ רעכטס).
 ה א פ מ א ז : איהר האַט, דאַכט זיך, געזאָגט אונזער
 קאַלאַניע?
 מ ר י ם (מאַכט זיך היימיש, זעצט זיך) : אודאי.
 ה א פ מ א ז : איהר זיינט אויך אין דעם?

מ ר י ם : אודאי בין איד.
ה א פ מ א ן (גערעכט) : איהר פארלאָזט אויך די שטאַט?
מ ר י ם : מיט אלע צוזאמען.
ה א פ מ א ן (רוקש זיך צו, נעמט איהר האַנט) : און מיר,
מרים, האַט איהר שוין אין גאַנצען פאַרגעסען?
מ ר י ם (נעמט שנעל אוועק די האַנט און קוקט צו דער טיר
רעכטס) : האַפּמאַן!
ה א פ מ א ן (איראַניש) : האַב געמיינט, אז נאָר צו חיות
האַט זיך אייער באַציהונג געביטען.
מ ר י ם : איינס ברענגט דאָס אנדערע...
ה א פ מ א ן : נו, געוויס, וועגעטאַריער שטעלען דאָך אימער
די חיה העכער פון דעם מענש.
מ ר י ם : אזוי דענקט איהר נאָר, פליישעסער... איבריך
גענס, איהר, האַפּמאַן, האַט קיין רעכט ניט אזוי צו רעדען, ווייל
אייער געגנערשאַפט צום וועגעטאַריזם נעמט זיך בלויז אויס אייך
פערזוכט.
ה א פ מ א ן : האַב ניט געוואוסט, אז מענשען קאַנען אזוי
אַפט ביטען אידעאלען. אַמאָל בין א י ד ביי אייך געווען אז
אידעאל, היינט זענען דאָס די חיות.
מ ר י ם : ניין, האַפּמאַן, ניט מיין אידעאל טיילט מיך אַפּ
פון אייך — מיין פילען. אַמאָל האַב איד אנדערש געקוקט אויפ'ן
לעבען. און אפשר טאַקע א דאַנק די חיות קוק איד היינט אַנדערש
אויף מענשען...
ה א פ מ א ן (נאַכגעבענד) : און אז איד וואָלט געוואָרען א
וועגעטאַריער.
מ ר י ם : נאַרישקייטען. אייער ווערען א וועגעטאַריער
וואָלט געווען פונקט אזוי גרונטלאָז ווי אייער געגנערשאַפט. דאָ
ליגט אייער טעות : איהר מיינט, אז די פאַרשידענאַרטיגקייט פון
אונזערע מאַכלים האַט אונז דערווייטערט. ניין, האַפּמאַן, עפעס
טיפערס ווי דאָס.
ה א פ מ א ן : עס קאָן דאָך זיין אז מענשען זאָלען דענקען
אַנדערש און פילען גלייך.
מ ר י ם : עס קאָן אַבער ניט זיין, אז מענשען זאָלען פילען

אנדערש און דענקען גלייך. (פאזע) ניט די מיינונגען, די געפילען זענען ביי אונז אנדערע.

ה א פ מ א ז (שטעהט אויף. מיט כעס): איהר זענט אלע פאָר נאטיקער!

מ ר י ם: אמת, נאָר פאַנאַטיקער קאַנען צוליב א גלויבען מקריב זיין די ליבע. אָבער מיט מיר איז עפעס אנדערש. אמת. איד האָב געפילט נאָהנט צו איך, אפשר מעהר ווי דאָס. אונטער געווענליכע אומשטענדען וואָלט זיך מיין באַציהונג צו איך ניט געביטען. אָבער, איהר פארשטעהט, איד בין אויף דאָס ניי געבוירען געוואָרען. ווי יעדער ערשטגעבוירענער מענטש האָב איד ניט קיין שום פאַרגאַנגענהייט הינטער זיך. מיט דאָס נייגעבוירען פון מיין איד, האָב איד דערפילט א פרישקייט אין מיין האַרץ. מיין געדאַנק, ווי ביי א קינד, האָט גענומען זעהן זאָכען אין א נייעם ליכט. די גאַנצע וועלט קוקט מיר אויס ווי א נייע באַשאַפונג. די טיפּסטע וואַרצלען פון מיין האַרץ האָבען זיך אין נייע פאַרמען אריינגעאַסען און ארויסגעוואַקסען אלעס, וואָס איז דאָרט געווען...
ה א פ מ א ז: אפילו מיד?

מ ר י ם: אפילו איך.

ה א פ מ א ז (באַמיט זיך צו באַהאַלטען זיין אומרוהיגקייט): אָבער דאָס איז דאָך ניט מעהר ווי שפּאַס, מרים. מיר האָבען דאָך צוזאַמען אזוי פיל שענע, אנגענעמע טעג פארבראַכט. דעם ערשטן מען פֿאַטער פון אייער האַרץ האָב איד דאָך דערפילט. (לעגט די האַנט אויף איהר אַקסעל) מרים!

מ ר י ם (צישערט אויף): האַפּמאַן! איהר מוזט אין דעם אלעם פאַרגעסען. איך האָט מיין שיקזאַל איינגעוויקעלט אין א מאַנטעל, וואָס איד האָלט איצט אין אויסטאַן. פאַר מיר שטעהט א ניי לעבען (באַגייסטערט) א לעבען, וואָס רופט מיד צו די בערג, צו די וועלדער. איד מוז פאַרלאָזען די שטאָט!

ה א פ מ א ז: קאָן איד ניט מיטפאַרען?

מ ר י ם: ניין, האַפּמאַן. מיר איז די שטאָט נמאס געוואָרן דען. אפילו די מענשען, וואָס וואוינען אין איהר. זייערע אויגען קוקען גלויבניגליטיג, ווי די גרויסע, שטיינערנע הייזער. איהר זענט אנדערש. איך איז געלונגען זיך צופאַסען און ווערען א טייל פון

דער שטאַט. אייער וועזען איז פול מיט דעם אַטעם פון דער שטאַט. ניין, האַפּמאַן, איהר קאַנט מיט אונז ניט פאַרען. אייער אנוועזענ- הייט וועט אונז שטערען — איהר זענט אַליין א שטאַט געוואָרען! ה א פ מ א ז (נעמט איהר האַנט און קושט זי. מרים ווערט זיך, דוד ערשוינט אין מיר, הינטערגרונט): מרים, איך האָב אייך ליב. (ווען מרים דערזעהט חוד'ן ווערט זי בלאַס און ברעכט די הענט. האַפּ מאַן בלייבט שטעהן גלויכגילטיג, דוד פארשטעהט אויגענשיינליך די סצענע).

ד ו ד (גוט אויפגעלויגט): העלָאָ האַפּמאַן! העלָאָ מרים! (קושט מרים, האַפּמאַן ווערט איבעראַששט פון דער אומערוואַרטעטער סצענע, אָבער ער באַמיט זיך צו באַהאַלטען דעם איינדרוק).

מ ר י ם (קוקט אויף דוד און האַפּמאַן. צו דוד): אָבער... ד ו ד : וואו איז רחל'ע?

מ ר י ם : יא, דוד, אָבער...

ד ו ד : אָבער וואו איז רחל'ע? ...

מ ר י ם (שמויכעלט דורך טרערען): רחל'ע? ... געלאָזט איז דער היים...

ד ו ד : ניין, דאַס געהט ניט; רחל'ע מוז זיין מיט אונז היינט.

מ ר י ם : זי פילט ניט גוט. ווייס, דוד? רחל'ע איז ברוגז אויף דיר.

ד ו ד : אזוי! פאַרוואָס?

מ ר י ם : ווייל דו האַסט ניט גערעט מיט דעם טאַטען ווע- גען איהר. (האַפּמאַן מאַכט אן אנטשלאַסענע באַוועגונג, נעמט דעם קאָפּ פעלוש און געהט צו דער מיר, הינטערגרונט).

ד ו ד : וואָס איילט איהר זיך, האַפּמאַן? בלייבט וועלען מיר פייערען דעם יום טוב פון אונזער קאַלאַניע.

ה א פ מ א ז (ביי דער מיר): געזונטערהייט. (ווייזט אויף מרים און דוד) דאַס איז אייער יום טוב. (אַ).

מ ר י ם : דוד, איך בין אין דעם ניט שולדיג.

ד ו ד : ביזט יא שולדיג. פאַרוואָס האַסטו ניט געבראַכט רחל'ע? (הנה באַווייזט זיך אין מיר, רעכטס) מאַמע, מענסט שוין קאַנען רחל'ען — א וואויל קינד.

ח נ ה : טאָקע באַדאַרפט ברענגען. ווייסט, דוד ? בלום איז דאָ געווען. וועט באַלד צוריק קומען. (בעני קומט ארויס פון רעכטס, געהט צו דער טיר הינטערגרונט. הנה נעבען איהם) וואָס בלייבסטו ניט ? געסט וועלען דאָך באַלד קומען.

ב ע נ י : איי דאָנ'ט לאַיק דעט באַנמט ! (אַ. הנה אָפּ רעכטס).
ד ו ד (זעצט זיך ביים טיש. מרים אויך) : נו, וואָס וועסטו עפעס זאָגען, מרים ?

מ ר י ם (אומרוהיג) : מיינסט וועגען האַפּמאַן ?
ד ו ד : איד מיון וועגען דער קאַלאַניע.
מ ר י ם : אַבער איד מוז דיר קודם זאָגען וועגען דעם, דוד.
ד ו ד (נעמט זי אַרום) : וועסט מיר זאָגען, אז ער האָט דיר אַרומגענומען, דורך געוואַלט קושען, ווייל ער האָט דיר ליב — איד ווייס אלץ...

מ ר י ם : אַבער...
ד ו ד (זעצט פאַרש) : אַבער דו ביזט אין דעם ניט שולדיג, ווייל דו האַסט מיך ליב.

מ ר י ם (שמעהט אויף) : יא, איד האָב דיר ליב, דוד.
ד ו ד : וואָס־זשע ווילסטו ? האָב איד דאָך געטראַפּען.
מ ר י ם : ביזט אזא גוטער. (קושט איהם).

עס קומען אריון ליטמאן, חמץ, רבקה און זיידעל. ליטמאן : מיטלען וואוקס. האָט אַ קאַפּ בלאַנדע האָר מיט אַ שרינט אין מיטען, און אַ בלאַנדע באַרד. דאָס פנים עדעל, פּראָפעטיש. טראַגט ברוינע, ליווענטענע שיד, ליכטיג־ברוינע קלוידער, אַ קלאַר ווייס העמד מיט אַ ברויטען, אָפענעם קאַלנער. טראַגט ניט קיין קאַפעלוש. חמץ : העכער פון מיטלען וואוקס. אַ געזונט פנים מיט שאַרף־געשניטענע שטריכען, לאַנגע, שוואַרצע האָר און קלוינע וואַנצעס. טראַגט ווייסע ליווענטענע שיד, לויזע קלוידער און אַ ליכטיג־ברוינע העמד מיט אַ ברויטען אָפענעם קאַלנער. רבקה : אביסעל העכער פון מיטלען וואוקס, אַ לענגליך פנים, פּרעהליכע אויגען. די האָר שטייף פּאַרקאָמט און פּאַרוואַרפען אויף הינטען אין אַ

לאַנגען צאָפּ. טראַגט ברוינע לייווענטענע שיד, א פשוט קליידעל און א ווייסע בלוזקע, אריבערגעוואָרפען אויפ'ן רוסישען מאַניער. זיידעל: גידריגער פון מיטלען וואוקס, די האַר צעפאַטעלט. טראַגט אלטע קליידער, נייע, ווייסע לייווענטענע שיד. פון די רעקעל-קעשענעס שטע-קען ארויס זשורנאלען, צייטונגען און פאמפלעטען. רבקה און מרים נעמען זיך ארום. חמץ זעצט זיך אין א ווינקעל. ליטמאן און דוד זעצען זיך ביים טיש.

ז י י ד ע 5 (שפּרייזט איבערן צימער): אָבער איד האָב זיי געגעבען, די פּיאָזוקעס, בלוט-ווינגערס, מתיים-פרעסער! ר ב ק ה (צו מרים): א פאַר גאַס-אינגלאַד האָבען זיך נעט-שעפעט צו ליטמאן, האָט ער (ווייזט אויף זיידעל און לאַכט) האָט ער זיי געגעבען.

ז י י ד ע 5: וואָס-דען איד וועל זיי שווייגען, די קאני-באַלען? קוים זעהן זיי נאָר א מענש, וואָס געהט אנדערש אָנגעטאן ווי זיי, הירושען זיי ווי די עזלען. (בלויבט שטעהן) זיי זענען דאָר דומקעפּ, זא וואר ווי איד לעב! עזלען אין מענשען געשטאַלט! 5 י ט מ א 1 (לאַכט): צו חמץ האָבען זיי זיך אויך געטשע-פעט. (חמץ שמויכעלט שעמעוודיג).

ז י י ד ע 5: אזעלכע טיראנען! זיי פארמאָגען דען א ברע-קעל טאַלעראניץ? (ווייזט אויף חמץ) וואָס האָבען זיי דערזעהן אויף איהם? א מענש — אזא יאהר אויף מיר! שטיל זוי א טויב. טשע-פעט ניט אפילו א פליג אויף דער וואנט. (חמץ לאַכט מיט'ן פנים באהאַלטען אין די פויסטען) איהר פארשטעהט? זיינע שיד אין זיי ניט געפעלען. אזעלכע אינגאַראַמוסען! זיי פארשטעהן דען וואָס גוט איז? (ווייזט די אויגענע שיד) איד אליין טראַג אויך לייווענטענע שיד. וואָס דען? ארונטערויסען די פעל פון א בהמה, ווי א באר-באַר? זיי האָבען דען געלעזען טאַלסטאַי, סאַקראטעס, פּיטאַגאָר? (דערזעהט מרים) זעה גאָר ווער ס'איז דאָ? האָב געוואוסט! האָב געוואוסט, אז מרים וועט קומען אין אונזערע רייען, האָב גע-וואוסט! וואָס-דען! א מענש מיט געפילען, מיט אז עדעלע נשמה... האָב געוואוסט!

ר ב ק ה : איהר ווייסט, דוד? קופערמאן איז דאָד געוואָר
רען אויס וועגעטאָריער.

מ ר י ם : אויס?!

ד ו ד : מסתם האָט ער איבערגעלייענט א ניי ביכעל. דער
בחור איז אין איין וואָך געווען א סאָציאליסט, אַנאַרכיסט און נאָר
ציאָנאליסט. עס ווענדעט זיך נאָר וואָס פאַר א ביכעל ער ליי-
ענט...

ז י י ד ע ל (שאַפט אין אַלע קעשענעס. מאַנכע צייטונגען און
פאַמפּלעטען פאַלען ארויס) : איהר ווייסט, דוד? האָב אַנגעשריבען
א גרויסע פאַעמא פאַר דער אידעע. (נעמט ארויס א שטיקעל פאַפּיר
פון בוזים-קעשענע) דאָ האָב איד דעם ערשטען סטראָף. (לייענט דעקד
לאַמאָטאָריש).

הערט, איהר טיראנען, פּיאָווקעס, באַרבארען!
איהר אלע וואָס טראָגט א בית עולם אין בויך!
איהר זענט ניט קיין מענשען, נאָר בלוט-זויגער! סטערוועס!
איהר זענט ניט די ווערט וואָס איהר לעבט אויף דער וועלט!

א ל ע : בראַוואַ, זיידעל! (אלע לאַכען).

ז י י ד ע ל (באַגויסטערט) : דאָס איז נאָר דער ערשטער
סטראָף.

ל י ט מ א ז : און די איבריגע?

ז י י ד ע ל : די איבריגע האָב איד נאָר ניט אַנגעשריבען,
אַבער עס קומט, קאַלענע ליטמאן.

ד ו ד : איהר האָט אַבער פאַרגעסען צו גראַמען, זיידעל.

ז י י ד ע ל : גראַמען איז באַנאַל, קאַלענע קארש, איד בין
א מאַדערניסט. וואָלט וויטמאן האָט אויך ניט געגראַמט.

ק ו פ ע ר מ א ז (קומט פון הינטערגרונט, פּראָלעטאַריש אַנ-
געטאָן. טראָגט ביכער אין האַנט).

מ ר י ם : אָט איז קופערמאן.

ק ו פ ע ר מ א ז : גוט איוונינג, קאַמאַראַדען.

ז י י ד ע ל : אָט געהט נאָר א געוועזענער מענש.

ק ו פ ע ר מ א ז (ציש אויס די האַנט צו זיידעל) : העלאַ,

זיידעל!

ז י י ד ע 5 (דרעהט זיך אוועק): איד גיב ניט מיין האנט צו קאניבאלען. פיאווקעס! ס'האט אייד געצויגען צו די מתים, הא? איהר זענט דען א מענש? איהר זענט דאך א בית עולם! טראגט מתים אין בויד! איהר דארפט וואוינען אין ברוקלין, דארט, וואו אלע בית עולם'ס זענען פאראן! (אלע לאכען. קופערמאן זעט זיך ביים טיש) וואו איז ערגעץ מיסעס קארש?
מ ר י ס: אין קיד, זיידעל.

ז י י ד ע 5: גוט, איד געה טאקע זעהן וואס זי מאכט, די גוטע מאמע. (כלייסט שמעהן ביי דער טיר רעכטס און קוקט אויף קופערמאן) סטערווע! (אפ).

ק ו פ ע ר מ א ז: איהר'ט זעהן, איד וועל נאך ווערען צו ריק א וועגעטאריער.

ד ו ד: איהר זענט זעהר מוטיג.
ל י ט מ א ז (צו דוד): איהר ווייסט? רבקה און חמץ זענען דאך געגאנגען צופוס קיין פילאדעלפיא.
מ ר י ס (צו רבקה): פארוואס האט איהר מיד אויך ניט מיטגענומען?

ד ו ד: וואָלט געגאנגען?
מ ר י ס: אודאי וואָלט איד געגאנגען.
ח מ י: זי וואָלט זיך געשלעפט אזוי ווי רבקה.
ר ב ק ה: אוי, ער רעט נאך! ער איז דאך אזא פוילער!
אַלע וויילע האָט ער זיך געזעצט אַפרוען.
ח מ י (לייכט אויפגעטראָגען): כאַשר א פּוס טוט מיר וועה ווייטער געה איד.

מ ר י ס: עס מוז זיין אזוי שעהן צו געהן!
ר ב ק ה: זעהר שעהן! בפרט פארנאכט ווען די זון געהט אונטער — מ'קאן משוגע ווערען!
ח מ י: דערצעהל זיי, רבקה, פון די הינט, דערצעהל.
ר ב ק ה: יא, הערט! מיר געהן אזוי אין פעלד, ניט ווייט פון טרענטאן, לויפען אונז אנטקעגען 4 גרויסע הינט (כלייבט שמעהן).

ח מ י: נו, דערצעהל ווייטער, דערצעהל.
ר ב ק ה: דערצעהל דו.

ח מ ז : זי שעמט זיך. (שמעהט אויף, מאכט אומגעלומפערמע באוועגונגען מיט די הענט) לויפען אונז אנסקעגען 4 הינט — וואס זאג איד הינט? — הינטעלאך.

ר ב ק ה : הינטעלאך? הינט!

ח מ ז : כאשר זי האט זיך געשראקען, זאגט זי הינט. ווי זי האט נאך דערזעהן די הינטעלאך האט זי גענומען קוויטשען...

ר ב ק ה : געה, איד האב געלויטשעט?

ח מ ז : איד זאל אזוי לעבען ווי זי האט געקוויטשעט. וואס זשע, מיינט איהר, האב איד געמאן? האב איד איהר געהיטען זיך אוועקזעצן און אליין זיך אויך אוועקגעזעצט (צו רבקה) וואס זשע האבען זיי געמאן? דערצעהל.

ר ב ק ה : זענען זיי צוגעקומען ביז צו אונז (בלייבט שמעהן).

ח מ ז (לאכט) : זיך אוועקגעשטעלט, אונז אָנגעקוקט און אוועקגעגאנגען. (אלע, הויז ליטמאן, לאכען).

ל י ט מ א ז : שעהנע גערם.

ר ב ק ה : איד וואלט א בעלז געווען דו זאלסט באגעגענען

אזעלכע הינט.

ח מ ז : מאל דיר, אז איד און ליטמאן האבען שוין באגע-

גענט גרעסערע הינט. געדענקסט ליטמאן? (זעצט זיך).

ק ו פ ע ר מ א ז : טאקע גענאנגען דעם גאנצען וועג צופוס?

ר ב ק ה : איהר קאנט זיך אזא זאך ניט פארשמעלען?

ק ו פ ע ר מ א ז : אז עס איז דא א באן, פארשמעה איד

ניט פארוואס מען דארף געהן.

ל י ט מ א ז : אין דעם געהן ליגט א גרויסער פארנעניגען.

די באן האלט אייך פארשלאסען, ווי אין א שטאלענער שטייג, און פירט אייך וואו זי וויל. אבער צופוס קאנט איהר געהן לאנגזאם און בעליבאטעווען איבער אייער אייגענעם גוף. מענשען דארפען זיך געוואוינען צו האלטען זייערע פיס אויף דער ערד...

מ ר י ם (באגייטערט) : איד שמעל זיך פאר ווי שעהן דאס

מוז זיין. געהסט אויפ'ן פרויען פעלד. ארום דיר איז אויסגע- שפרייט פעלד, בארג און טיך. פון אלע זייטען אַטעמט גאט'ס ברכה. אלעס ארום דיר גיסט זיך צענויף מיט דיין קליינעם אומד-

באהאַלמענעם גוף און דיין פוס פילט זיך אזוי זיכער, אזוי שטאַרק — נאַט, ווי שעהן דאָס מוז זיין!

ד ו ד : דאָרט, אויף די בערג, מרים, וועלען מיר געהן. די פעלדער זענען ברייט, די בערג הויך און די טאלען — טיף.

ק ו פ ע ר מ א ז : אָבער ווי אזוי וועט איהר דאָרט וואוי נען?

ד ו ד : (שמעהט אויף, קלאַפט קופערמאַנען איבער די אַקסעל) : זומער וועט מען אויפשטעלען ביידלאך.

מ ר י ס : און ווינטער וועט מען בויען הייזקעס.

ק ו פ ע ר מ א ז : אז איהר וועט האַלטען ביי די הייזקעס, וועל איד אויך ארויסקומען. אָבער דערווייל בויט.

ח מ ז (פון דער זייט) : נישקשה, מען וועט שוין בויען.

ר ב ק ה (שמעכיג) : די קאַלאַניע איז נאָר פאר וועגעטאַריער.

ק ו פ ע ר מ א ז : ביז דאמאָלט וועל איד אפשר ווידער ווערען א וועגעטאַריער.

ד ו ד : און אפשר א נאַציאָנאַליסט.

ח מ ז (פון דער זייט) : און אפשר א סאַציאַליסט.

ק ו פ ע ר מ א ז : איד האַלט, אז א מענש דאָרף זיין פריי אין דעם אויסוואַל פון זיינע אידעאלען. זיין אלע מאַל פאַרשקלאַפּט צו איין אידעאַל, מיינט זיין א פאַנאַטיקער.

ד ו ד : דאָס איז דערפאַר, ווייל וועגעטאַריזם איז ביי איד ניט געווען מעהר ווי א אידעאַל, צו דער מדרגה פון א פאַקט האַט זיך איד ניט איינגעגעבען דעם וועגעטאַריזם צו דערברענגען.

ק ו פ ע ר מ א ז : דאָס קאַנט איהר וועגען מיר ניט זאָגען.

איד ביז געווען א וועגעטאַריער גאַנצע צוויי יאָהר !

ר ב ק ה (איראַניש) : גאַנצע צוויי יאָהר !

ד ו ד : דאָס האַט איהר נאָר געהאַלטען אין ווערען.

ק ו פ ע ר מ א ז : גלויבט מיר, די גאַנצע צוויי יאָהר האַב

איד א שטיקעל פלייש ניט פאַרוכט.

ח מ ז (פון דער זייט) : אזוי !

ד ו ד : אנטשולדיגט, איד האַב פאַרגעסען, אז ביי איד הויבט זיך אַן דער וועגעטאַריזם דאָרט וואו סע ענדיגט זיך דאָס פלייש.

ק ו פ ע ר מ א ז : פונדעסמוועגען פארשטעה איד ניט, ווי אזוי ציוויליזירטע מענשען זאלען זיך פארקלייבען אין א וואַלד.
 ל י ט מ א ז : און דאך האָבען זיך ציוויליזירטע מענשען פארקלייבען אין דער שטאָט.

ק ו פ ע ר מ א ז : די שטאָט איז שען! דאָ ברויזט דאָס לעבען פון יעדען ווינקעל. דאָ איז פאראן קאמף! אינטערעס!
 ר ב ק ה : מלחמות.
 ד ו ד : יאָהרענלאנג אז איד זוך דאָ א פונק פון לעבען און קאז ניט געפינען.

ל י ט מ א ז (שמעיה אויף) : די שטאָט האָט אויסגעטראכט דער מענשליכער מח, דערפאר איז דאָס לעבען, וואָס מיר פירען דאָ, אויך אז אויסגעטראכטס.

ר ב ק ה : זעהט איהר ניט ווי די גרויסע, שטיינערנע הייזער פארשטעלען אונז דעם וועג און צווינגען אונז צו שטופען זיך אין די שמאַלע גאַסען, ווי מייז אין א קעלער?
 ח מ ז : ווי מייז אין א קעלער.

ק ו פ ע ר מ א ז : אָבער ווען ניט די שטאָט, וואָלטען מיר דאָך די קונסט און אנדערע שענע זאכען ניט פאַרמאָגט.

ל י ט מ א ז : דאָס איז אמת. מיר, האָבען אויסגעטראכט די שטאָט און די שטאָט האָט פאר אונז אויסגעטראכט די קונסט. אָבער וואָס איז די קונסט, אויב ניט א פילזויטיגער אויסדרוק פון אונזער בענקשאפט צו דער נאַטור? הערט איהר ניט אין דעם קלאַנג פון פידעל דאָס קרעכצען פון דער נאַטור? זעהט איהר ניט אין דעם מאלער'ס פינזעל דאָס צאָפּלען זיך פון זיין נשמה צו די בערג, טייכען און וועלדער? וואָס איז אייער קונסט, אויב ניט א טויטע, לעבערליכע קאָריקאטור פון דאָס, וואָס לעבט און אַטעמט ווייט פון דער שטאָט?

ח מ ז : וואָס איז אייער קונסט?

ק ו פ ע ר מ א ז : א דאַנק דעם ציוויליזירטען לעבען פון דער שטאָט, האָבען מיר זיך באַקאַנט מיט די געדאַנקען און לערען פון אזוי פיל גרויסע מענער.

מ ר י ס : וואָס פאר א ווערט האָבען די אלע פילזאָאָפישע סיסטעמען אנטקעגען דער חכמה, וואָס שמעקט אין דעם קריכען פון

דעם קלענסטען ווארים? דאס איז די קללה פון דער שטאט: זי האט אָנגעפילט דעם מענשענס קאפ און אויסגעליידיגט זיין הארץ.

ח מ ז: און אויסגעליידיגט זיין הארץ.

ק נ פ ע ר מ א ז (שמעתי אויף, איראָניש): אבער דער פראַג-רעס וועט דאָר ניט קומען פון די וועלדער.

ד ו ד: ווען איהר זאָלט וויסען ווי וועניג דאָס וואָרט מיינט.

ל י ט מ א ז: דאָס זענט איהר גערעכט. קודם האָבען די מענשען אויסגעטראַכט די שטאט. דערנאָך האָבען זיי אויסגעטראַכט א לעבען, וואָס זאָל זיך פאַסען צו דער שטאט. האָט זיך זייער לעבען גענומען וואַקלען, ווי יעדע אויסגעטראַכטע זאך. זענען די מענשען געצוואונגען געווען צו אויסטראַכטען פאַרשידענע כללים, כדי דאָס אויסגעטראַכטע לעבען זאָל זיך בעסער האַלטען... האָבען זיי זיך פאַרפלאַנטערט אין די אייגענע כללים. איצט ווילען זיי דערפון ארויס — רופען זיי דאָס פראַגרעס.

ז י י ד ע ל (קומט פון רעכטס, האַלט אין האַנט א גרויס שטיק ווייצען־ברויט און מיט דער צווייטער שלעפט ער ארוין הנה'ן. הנה לאַכט): איהר זעהט, קינדער, דאָס איז א מאַמע! אזא יאָהר אויף מיר, איי, האָט זי אָנגעגרייט!

ח נ ה: איהר ווילט עסען, קינדער?

ז י י ד ע 5: זאָגט, שעמט זיך ניט. (שלעפט מדיס'ען און חמץ'ען) און דו, רבקה? קום! דו אויך, ליטמאן. (קלאַפּט איהם איר בער די אַקסעל) אַט דאָס איז א מענש! אויסגעהאַלטען ביז נאָר! קום!

ל י ט מ א ז: ניין, איר וויל נאָר ניט.

ח נ ה: און איהר, קופערמאן?

ז י י ד ע 5: קומט, וועט איהר האָבען וועניגער א שטיקעל מת אין בויד. (זויהעל, חמץ, רבקה, מרים, קופערמאן און הנה אָפּ, רעכטס).

ד ו ד (זעצט זיך ביים טיש): געהן מיר, הייסט עס, פאַרלאַזען די שטאט.

ל י ט מ א ז: (זעצט זיך אנטקעגען דוד) יא, דוד.

ד ו ד: האָט איהר שוין געזעהן וועגען די ביידלעך?

ל י ט מ א ז : נאָר דאָ צייט מיט די ביידלעך. מיר ווייסען
דאָר נאָר ניט וויפיל מיר דארפען.

ד ו ד : אודאי ווייסען מיר : מיר דארפען האָבען 50 בייד-
לעך. (לעגט ביידע הענט אויף ליטמאָן'ס אַקסעל. ענטוואַסטיש) 50
ביידלעך ליטמאָן! (בלום קומט פון הינטערגרונט, דוד נעמט איהם ארום
50 ביידלעך, בלום!

ב ל ו ם (באַגייסערש) : אזוי פיל דארפען מיר האָבען ?

ד ו ד : נאַנצע 50, בלום! איינס ניט וועניגער!

ב ל ו ם (דערלאַנגט א האַנט צו ליטמאָן) מיר פארלאַזען די
שטאַט, ליטמאָן, האָ ? איר האָב אייד געזאָגט.

ר ב ק ה (קומט פון רעכטס און לאָזט אָפען די מיר, זי נעמט
ארום און קושט בלום'ען) : וואָס מאַכט איהר, בלום ?

ב ל ו ם (פאַטשט איהר איבער'ן פנים) : גוט, רבקה'לע, און
דו ?

מ ר י ם (לויפט אריין פון רעכטס, כאַפט ארום בלום'ען, קושט
איהם עטליכע מאָל נאָכאַנאַנד און דרעהט איהם טאַנצענדיג) : בלום,
בלום, בלום. (בלויבט שמעחן) ווי פילט איהר, טייערער ?

ב ל ו ם : זעהר גוט, מרים.

מ ר י ם : איהר ווייסט ? רחל'ע בענקט אזוי שטאַרק נאָר
אייד. זי האַלט זיך אין איין נאָכפרעגען. זי זאָגט : וואו איז דער
אַלטער מאָן, וואָס רעט פון רחמנות. איהר ווייסט ? זי זאָגט, אז
איהר לאַכט אַקוראַט ווי א קינד.

ב ל ו ם (אויסער זיך פון פרייד) : א טייער קינד, רחל'ע. אַבער
דער טאַטע פרענט זיך ניט נאָר אויף מיר ?

מ ר י ם : די מאַמע יאָ... זי וויל איהר זאָלט קומען איהר
אויסלערנען עפעס קאַכען.

ב ל ו ם (צו דוח און ליטמאָן) : איהר וועט זעהן, איהר מאַמע
וועט נאָר ווערען א וועגעטאַריער (צו מרים) און דער טאַטע אויד.
(פון רעכטס קומען ארויס זיידעל, חמץ, חנה און קופערמאָן).

ז י י ד ע ל (צו בלום) : מיין אַלטער, יונגער פריינט! (דער-
לאַנגט איהם א האַנט און קלאַפט איהם איבער די אַקסעל) דער טאַטע
פון וועגעטאַריזם.

ב ל ו ם (שמעהט אין מיטען שטוב, האַלט די הענט אויסגער-
שמרעקט, ווי ער וואַלט וועלען אלעמען ארומנעמען. דערזעהט קופער-
מאַנען): קופערמאן איז אויך דאָ? (מיט גרויס פרייד) געווארען
ווידער אן אייגענער?

קופערמאַן: דערווייל נאָך ניט.

ב ל ו ם (באַגייסטערט): קופערמאן, מיר האָבען דאָך שוין
א קאַלאַניע!!

פ א ר ה א נ ג

דריטער אקט

צוויי וואכען שפעטער.

ביי זעליג אראַנסאָן אין הויז. דאָס זעלבע צימער ווי
אין ערשטען אָקט. צו די פריערדיגע בילדער איז צוגע-
קומען דאָס בילד פון גאַרקי. שרה גיטעל זיצט ביים
טיש און שוילט קאַרטאָפּעל. די אויגען זענען ביי איהר
פאַרוויינט. מרים זיצט אויף דער קאנאָפּע און קוקט
אריין אין א בוך.

ש ר ה ג י ט ע ל : איד פרעג ניט מעהר : ווי אזוי קאן
דיר גאר אזא זאך איינפאלען ? וואָס הייסט דו וועסט אוועקפארען
מיט א פרעמדען מאַן אויף די בערג ?
מ ר י ס : ווייל איד האָב איהם ליב.
ש ר ה ג י ט ע ל : נו, און אז טויענט מאָל ליב ?
מ ר י ס : פאַרט מען טאַקע...
ש ר ה ג י ט ע ל : ניין, מרים, דאָס איז ניט קיין גאַנג.
א מיידעל דאַרף זיך קודם גוט באַרעכענען איידער זי מאַכט אזא
שריט.

מ ר י ס : מאַמע, איד האָב זיך שוין גוט באַרעכענט!
(שמעהט אויף) איד קאָן דאָ מעהר ניט זיין ! מיר איז דאָ ענג. אלעס
ארום מיר שמעקט מיט בלוט ! ניין, מאַמע, איד קאָן זיך ניט גע-
פינען אין א הויז, וואו מען האַלט אין איין ריידען פון קוילען און
קוילען.

ש ר ה ג י ט ע ל : מיינע שנאים ! ביזט, חלילה, פון זינען
אראָפּ ? וואָס הייסט מען זאָל ניט ריידען ? דאָס איז דאָך אונזער
פּרנסה. ווען ניט דעם טאַטענס שחיטה וואָלסטו געקראָגען אזא
בילדונג ?

מ ר י ס (פאַרשטעלט זיך די אויגען) : רעד בעסער ניט, מאַמע,
רעד ניט ! דערמאָן מיר ניט אין דעם ! דער טאַטע האָט אויסגע-

קוילעט אומשולדיגע באשעפענישען און דערמיט פאר מיין בילדונג
 באַצאָלט. גאט, ווי שרעקליך דאָס איז! ווי שרעקליך! (פארצוויי-
 פעלט) אז איר טראַכט דערפון, פיל איר ווי ארויסצורייסן דעם
 מאַרד פון מיין קאַפּ, עס זאָל ווערן דאָרט פינסטער ווי די נאַכט.
 ניין, מאַמע, איר קאָן דאָ ניט בלייבען! איר מוז געהן וואוינען
 אויף די בערג. דאָרט וועט דער ריינער באַדען אונטער מיר ריין
 מאַכען מיין נשמה, און די פרישע לופט וועט ארויסטרייבען דעם
 שמוץ, וואָס איהר האָט יאָרענלאַנג אין מיין גוף אריינגעלעגט.
 ש ר ה ג י ט ע ל (שפּרינגט אויף): וועה איז מיר, וואָס

פאר א ווערטער זענען דאָס?

מ ר י ם : מאַמע, דאָס זענען ווערטער פון א זינדיגע.

ש ר ה ג י ט ע ל : וואָס הייסט דו האָסט געזינדיגט?

ביזט דאָ א כשר'ע, ערליכע מאַכטער.

מ ר י ם : ניין, מאַמע, איר בין ניט כשר — טריף בין איר!

ש ר ה ג י ט ע ל (מיינט עפעס אנדערש): א בראָך איז צו

מיר! וואָס רעדסטו, קינד.

מ ר י ם : יא, מאַמע, איר בין טריף! (פאלט אוועק אויף

דער קאנאפע און וויינט).

ש ר ה ג י ט ע ל : פינסטער איז מיר! מרים, וואָס מיינט

סטו? זאָג שוין, איר וועל עס ניט אריבערטראַגען. הערסט? איר

וועל עס ניט אריבערטראַגען.

מ ר י ם : געדענקסט, מאַמע, ווען איר בין נאָר א קינד גע-

ווען?

ש ר ה ג י ט ע ל : נו, נו?

מ ר י ם : האָב איר דיר טריף געמאַכט א כלי.

ש ר ה ג י ט ע ל : מיינסט דאָס פליישיגע טעפעל וואָס

דו האָסט מיט מילך אַנגעגאַסען?

מ ר י ם : יא.

ש ר ה ג י ט ע ל : נו?

מ ר י ם : וואָס־זשע האָסטו געטאָן מיט יענעם טעפעל?

ש ר ה ג י ט ע ל : וואָס הייסט? איר האָב עס ארויסגע-

וואַרפען און א שעהנע, ריינע כפרה.

מ ר י ם : אזוי, מאַמע, טוט מען מיט א כלי. אנדערש איז

מיט א גוף. ווען דער גוף ווערט טריף, קאָנסטו איהם ניט ארויס-
וואַרפען. מוזט איהם מיט זיך ארומטראָגען דעם לעבען לאַנג און
פילען דעם עקעל, וואָס ליגט אין איהם...

שרה גיט ע 5 : וואָס רעטסטו, קינד? ווער האָט דיר
דען טריף געמאכט דעם גוף? זאָג שוין, מרים, ווייל איד וועל עס
ניט אויסהאַלטען.

מרים (שפּרינגט אויף) איהר! דו און דער טאַטע! דו,
מיט דינע פליישיגע מאַכלים, און דער טאַטע מיט זיין קוילען.
שרה גיט ע 5 (ווי א שטיין וואָלט איהר אראָפּ פון האַרץ):
פּטו! צו מיינע שונאים'ס קעפּ. נעזעהן אזוינס? האָב געמיינט
ווער ווייס וואָס. איהר טריף געמאכט דעם גוף — אי, מרים, ביזט
שוין צו ווייט פארקראַכען. (זעצט זיך ביים טיש ווידער שוילען די
קאַרטאָפּעל).

מרים : פארשטעהסט מיר ניט, מאַמע. איהר וועט מיר
שוין קיינמאָל ניט פארשטעהן.

שרה גיט ע 5 : וואָס הייסט מען פארשטעהט דיר ניט?
ווען מען זאָל דיר ניט פארשטעהן וואָלט אנדערש געווען. אַמ,
למשל, ווילסטו קיין פלייש ניט עסען. נויט מען דיר? מ'פארשטעהט
זי ניט! אמאָל האָב איד געמיינט, ביזט די איינציגע. היינט זעה
איד, עס זענען פאראן —

מרים : אסך אזעלכע משוגעים.

שרה גיט ע 5 : איד בין געווען אין כעס, האָב איד גער-
זאָגט משוגעים... מען קאָן ניט זאָגען, די מענשען געפעלען מיר...
אַט איז בלום, אן עלטערער מענש —

מרים (גוטמוטיג) : און מאַכט זיך אויך נאַריש.

שרה גיט ע 5 : וועסט מיר אויפהערען אריינצעקריי-
כען אין די רייד?

מרים (נעמט ארום די מאַמע) : נו, און דוד? מאַמע, ווי
געפעלט דיר דוד?

שרה גיט ע 5 : אז ער געפעלט דיר, געפעלט ער מיר
אויך.

מרים (קוישט זי) : אזוי, מאַמע, האָב איד דיר ליב. איז
ער איז א גוטער?

שרה גיטעל: אזא יאָהר אויף מיר ווי קלוג ער איז.
מרים: ער איז א גוטער אויך.

שרה גיטעל: צו דיר איז ער א גוטער. ווער קאן דען
זיין שלעכט צו דיר?

מרים: ניין, מאמע, צו אלעמען איז ער א גוטער. אלע
האבען איהם ליב. (נעמט זי ווידער ארום) טאקע דערפאר, מאמע,
ווייל איר מיט איהם פאָרען אויף די בערג.

שרה גיטעל: זעהסטו, מרים, דאָס ניט.
מרים: פארוואָס, מאמע? זאָגסט דאָך אליין, ער איז א

וואוילער.
שרה גיטעל: אמת, ער איז טאקע א וואוילער. אָבער
איינס צום צווייטען קומט ניט...

מרים: איר, מאמע, בין אויך א וואוילע?
שרה גיטעל: אזא יאָהר אויף מיר.

מרים: נו, וועט א וואוילע נעהן מיט א וואוילען.
שרה גיטעל (אין דעם זעלבען טאָן): וועט א וואוילע
נעהן מיט א וואוילען. אָבער זאָג מיר נאָר: ווי אזוי וועט איהר
דאָס וואוינען אויף די בערג? האָסט שוין געזעהן אימען אין אמע-
ריקא וואוינען אויף די בערג? די גאנצע וועלט וואוינט דאָך אין
שטאָט!

מרים: מיר וועלען ניט זיין די איינציגע. עס נעהן מיט
אונז וואוינען איבער הונדערט מענשען.

שרה גיטעל (ערשטויגט): איבער הונדערט מענשען!
זאָג-זשע מיר נאָר, וואו וועט איהר זיך אלע אהינטאָן? עס איז
דאָך אויף די בערג!

מרים: ס'נעהט דאָך צו זומער. בין מיר וועלען אהין
ארויסקומען וועט שוין זיין אין מיטען פּרילינג. וועלען מיר דאָרט
אויפשמעלען ביידלעך און וואוינען.

שרה גיטעל: אזוי וועט איהר וואוינען!
מרים: נוט אזוי, מאמע. אסך מענשען וואוינען זומער אין

ביידלעך.

שרה גיטעל: נו, און ווינטער?

מ ר י ם : אזוי גיך ווי מיר קומען אהין, נעמט מען זיך גלייך בויען הייזקעס. שוין דאָ האַלץ, גלאַז — אלעס.

ש ר ה ג י ט ע ל : און ארבייטען וואו וועלען זיי ?

מ ר י ם : ס'איז ניט ווייט פון ניו יארק. יעדער וועט זיך פאַרען צו זיין ארבייט. חוץ דעם, האָט מען אַפּגעקויפט א גרויס שטיק לאַנד, וואָס מען וועט אליין באַארבייטען. אסך וועלען אפילו ד א ר ט האַבען ארבייט. ווייס, מאַמע ? מיר וועלען לעבען אַנדערש.

ש ר ה ג י ט ע ל : וואָס הייסט אַנדערש ?

מ ר י ם : מיר וועלען לעבען קאַמוניסטיש. דאָס מיינט, מיר וועלען זיך ניט רעכנען. אלעס וועט געהן פון איין קעשענע.

ש ר ה ג י ט ע ל : דאָס הייסט, איינער וועט ארבייטען און דער צווייטער וועט עסען.

מ ר י ם : ניין, מאַמע, אלע וועלען ארבייטען און אלע ווע- לען עסען. די, וואָס וועלען אַמאָל ניט ארבייטען, וועלען אויך עסען.

ש ר ה ג י ט ע ל : זאג'זשע מיר נאָר, דו וועסט אויך אַר- ביטען ?

מ ר י ם : אז מען וועט באַדאַרפען, וועל איך ארבייטען.

ש ר ה ג י ט ע ל : וואָס'זשע, דאָרויף האַסטו חתונה ?

מ ר י ם (ערנסט) : דערווייל האָב איך נאָר ניט חתונה.

ש ר ה ג י ט ע ל : וואָס מיינסטו דערווייל ? וואָס'זשע,

אזוי וועסטו אוועקגעהן ? (שמעט אויף) הער'זשע מיך אויס, מרים,

אזוי וועט דאָס ניט געהן. אז דער טאַטע וועט זיך דערווייטען, וועט

זיך טאָן חשך. ער איז אזוי אויך אין גאַנצען ניט מסכים. (אָס הינט- מערגרונט).

(מרים בלויבט שמעהן אימעטיג און קוקט נאָך דער מאַ-

מע. מען קלאַפט אין מיר. מרים דערהערט ניט. דוד קומט

ארויף און באַמערקט מרים'ס פּאָזע).

ד ו ד : העלאַ, מרים.

מ ר י ם (דרעהט זיך שנעל אויס) : אָ, דוד ! אַנטשולדיג,

האַב גאָר ניט געהערט.

ד ו ד (ביי דער מיר) : וואָס ביזטו געשטאַנען אזוי פאַר-

טראַכט.

מ ר י ם : גאַרניט, אַט אזוי זיך.
 ד ו ד (זעצט זיך בוים טיש, מרים אויך, דוד נעמט איהר האַנט):
 מרים, דו ליידיסט?
 מ ר י ם (מיט א געצוואונגענעם שמויכעל): וואָס פאַלט דיר
 איין, איך בין גליקליך.
 ד ו ד : אָבער דו ליידיסט?
 מ ר י ם : איז דען ליידען ניט א חלק פון מענשענס גליק?
 ד ו ד : דער טאַטע?
 מ ר י ם : ניין, גראדע די מאַמע.
 ד ו ד : זי איז געגען דיין אוועקגעהן?
 מ ר י ם : דאָס איז זי געווען; איצט — ניט.
 ד ו ד : ניין?
 מ ר י ם : ניין, אָבער —
 ד ו ד : וואָס?
 מ ר י ם : גאַרניט, דוד, ווייסט דאָר, עלטערען... בפרט
 פרומע...

ד ו ד : האָב פאַרשטאַנען.
 מ ר י ם : גאַרניט, טייערער, ווייס, דוד? די מאמע זאָגט,
 ביזט א וואוילער, דער טאַטע האָט די זעלבע מיינונג וועגען דיר.
 ד ו ד : מרים, דייע עלטערען זענען גוטע מענשען. (שמעהט
 אויף) זאָג מיר נאָר, מרים, האָסט אַמאָל געטראכט דערפון, אז
 דייע עלטערען זאָלען ווערען וועגעטאַריער?
 מ ר י ם : איך האָלט אין איין טראכטען דערפון. די מאַמע
 איז שוין אפילו האָלב מסכים. (שמעהט אויף) אַמאָל פלעגט איהר
 דאָס קאָכען אַנקומען שווער און, ווייסט דאָר, אז א מאַמע האָט
 צרות ביים קאָכען, איז זי אין כעס אויף דער גאַנצער וועלט. אָבער
 זייט בלום האָט איהר אויסגעלערענט ווי צו קאָכען אייניגע וועגע-
 טאַרישע געריכטען, האָט זי זיך אין גאַנצען געביטען. זי אליין האָט
 איצט אויך הנאה פון די עסענס.
 ד ו ד : און דער טאַטע?
 מ ר י ם : מעגסט שוין זעהן ווי דער טאַטע לעקט זיך די
 פינגער פון איהרע נייע מאכלים. ער רעט שוין אפילו ניט ווי אַמאָל.
 איינמאָל האָב איך ביי איהם באַמערקט א ווידערגעפיל צום פלייש.

ד ו ד : זעהסט שוין ?

מ ר י ס : אָבער מיט דעם טאַמען איז עפעס אַנדערש. ווייסט דאָך, ער איז א שחט. דאָס עסען פלייש איז ביי איהם פארבונדען מיט זיין פרנסה. ער קאָן דאָך ניט בלייבען א שחט און אויפהערען עסען פלייש.

ד ו ד : אַט, וועגען דעם וויל איד מיט דיר רעדען. (ביידע זענען זיד) געדענקסט איד האָב דיר אמאָל געזאָגט, אז אין שכנות מיט דער קאַלאָניע געפינט זיך א פאַרם.

מ ר י ס : יא.

ד ו ד : עס זענען דאָרט פאראן אייניגע הייזער. חוץ דעם, זייעט מען דאָרט קאַרטאָפּעל, ציבעלעס, מערען און אנדערע גרינסען. פרוכט-בויםער זענען דאָרט אויך פאַראַן. אלא, די קאַלאָניע האָט באַשלאָסען אַפּצוקויפּען יענעם פאַרם.

מ ר י ס : ווי גוט דאָס וועט זיין!

ד ו ד : איז מיר איינגעפאלען א פלאַן.

מ ר י ס : אז וואָס ?

ד ו ד : טרעף.

מ ר י ס : אז מיר ביידע זאָלען דאָרט וואוינען.

ד ו ד : ניין, מיר וועלען וואוינען אין א ביידעל, גלייך מיט

אַלע.

מ ר י ס : וואָס־זשע דען ?

ד ו ד : פאַרוואָס זאָלסטו ניט טרעפען ?

מ ר י ס : אז — נו, זאג שוין.

ד ו ד : אז דייע עלטערען זאָלען דאָרט וואוינען און האָ-

בען פרנסה פון דעם פאַרם.

מ ר י ס (פאַנגט פון פרויד) : דאָס וועט זיין אויסגעצייכענט !

וואונדערבאַר, דוד !

ד ו ד : דענקסט, דער טאַמע וועט וועלען ?

מ ר י ס : איד דענק, יא. נאָך מיט יאָהרען צוריק האָט ער

געזאָגט, אז ער וואָלט זיך וועלען ארויסקלייבען אויף א פאַרם.

דאָס וועט זיין אויסגעצייכענט !

ד ו ד : ליטמאן איז נעכטען ארויסגעפאַרען זעהן וועגען

דעם.

מ ר י ם : וואָס־זשע, איהר האָט נאָך ניט געקויפט דעם פאַרם?

ד ו ד : וואָס אמבאַטרעפט די קאַלאָניע, זענען מיר אלע איינ־שטימיג, אַבער דער פאַרמער וויל נאָך ניט.

מ ר י ם : עס האַדנעלט זיך אין געלט?

ד ו ד : גראַדע ניט אין געלט. דער פאַרמער האָט מורא, מען זאָל ניט איבערפירען דאָס לאַנד.

מ ר י ם : וואָס אַרט עס איהם? דאָס לאַנד וועט דאָך זיין אונזערס.

ד ו ד : א פאַרמער קאָן ניט ליידען ווען אפילו א צווייטענס לאַנד ווערט איבערגעפירט. (שטעהט אויף) איך געה זיך זעהן מיט ליטמאז'ען און הערען וואָס ער האָט אויסגעפירט.

מ ר י ם : וועסט באַלד זיין צוריק? (נעמט איהם ארום) קום באַלד.

ד ו ד : איך וויל טאַקע רעדען מיט'ן טאַטען. (אַפּ לינקס. מרים בלויבט א ווילע פאַרטראַכט ביי דער טיר, דערנאָך אָפּ הינטער־גרונט).

ז ע ל י ג : (קומט פון לינקס. שרה גיטעל באַווייזט זיך, בעת מעשה, אין טיר פון הינטערגרונט. זי העקעלט א באַלד־געענד'יגמען סוועטער): א גיט עלף.

ש ר ה ג י ט ע ל : ניט עלף. וואָס עפעס אזוי פריה? פילסט ניט גוט?

ז ע ל י ג : ניין.

ש ר ה ג י ט ע ל : וואָס דען?

ז ע ל י ג : שוין גענוג געקוילעט היינט.

ש ר ה ג י ט ע ל : ביזט מיד?

ז ע ל י ג : ניין, עפעס אזוי צודרעהט. (זעצט זיך ביים טיש. שרה גיטעל אויף הער קאַנאפע) שרה גיטעל, די קינדער האַבען מיר דעם קאַפּ צודרעהט.

ש ר ה ג י ט ע ל (זיפצט): מען קען שוין אבער ניט העל־פען, זעליג.

ז ע ל י ג : איך אליין קאָן זיך שוין באַלד אויך ניט העל־פען. ווייסט, שרה גיטעל? וואוילע קינדער.

שרה גיט ע 5 : אויף אלע אידישע טאטע-מאמע געזאגט געווארען.

ז ע 5 י ג : אפילו רחל'ע. דאכט זיך נאך נאך א קינד, א גארנישט, פונדעסטוועגען האָט זי גלייך געכאַפּט מרים'ס געדאַנק.

שרה גיט ע 5 : וויל שוין אויך ניט נעמען קיין פיצעל פלויש אין מויל אריין.

ז ע 5 י ג : ווייסט, שרה גיטעל? אָט די קליינע האָט מיר מעהר געמאַכט צום דענקען, איידער מרים מיט אלע איהרע חברים. דו באַמערקסט ווי זי האָט זיך געביטען? זי האָט דאָך שוין געדאַנ- קען, אזוי ווי א דערוואַקסענער מענש.

שרה גיט ע 5 : אזא יאָהר אויף דער מאַמען ווי קלוג זי איז.

ז ע 5 י ג : גוטע קינדער, שרה גיטעל. פרעגסט וואָס איר בין אהיים געקומען אזוי פריה? ניט געקאָנט... כ'האַב איבערגע- לאָזט א אידענע מיט דעם עוף איז האַנט און בין אוועקגעגאַנגען... קינדער האָבען א גרויסען כח, שרה גיטעל. דער חלף האָט זיך מיר פון האַנט ארויסגעגליטשט.

שרה גיט ע 5 : זעליג, מעג מען אזוי?

ז ע 5 י ג : כל זמן מען באַנעהט ניט קיין עבירה קומט גארניט. פאראן גענוג שוחטים... ווייסט, שרה גיטעל? וואוילע מענ- שען די אלע.

שרה גיט ע 5 : פארמאָגען גוטע הערצער.

ז ע 5 י ג (שמעהט אויף) : מען מוז עפעס זעהן צו טאָן. די קינדער זענען וואוילע. (בלויבט שמעהן ביי דער מיר, הינטערגרונט).. אבער די פרנסה (אָפּ).

רחל'ע (קומט פון הינטערגרונט לויפט צו, צו שרה גיטעל) : ווייסט מאַמע? האָסט שוין באלד געענדיגט דעם סוועטער. פאר מיר, מאַמע? (מרים באַוווייזט זיך אין מיר, הינטערגרונט).

שרה גיט ע 5 (דערזעהנדיג מרים) : איר מאַך איינעם פאר דיר און איינעם פאר מרים'ן. (רחל'ע מאַנעט און קושט זי).

רחל'ע : זעהסט, מרים? מיר זענען דאָס ביידע ווערמ. מרים : מאַמע, פארוואָס איז דער טאַטע אזוי צוטראַגען? שרה גיט ע 5 : דער חלף האָט זיך איהם פון האַנט

ארויסגעגליטשט. (מרים אמעמט מיך און לאזט מערקען א לייכמען צופרודענעם שמייכל. רחל'ע עפענט ברייט די אויגען און קוקט אויף מרים'ן. בלום קומט פון לינקס).

ר ח ל' ע : אַט איז בלוט! (לויפט אנטקעגען און נעמט איהם ארום).

ב ל ו ם : (קושט זי אין שטערען): וואָס מאַכסטו רחל'ע? (שרה גיטעל שטעקט אויף).

מ ר י ם : (אומגעדולדיג): איהר האָט שוין אַן ענטפער פון פאַרם?

ב ל ו ם : פון פאַרם? איד ווייס ניט. איד האָב מורא מיר וועלען איהם ניט קריגען. (מרים ווערט אומעטיג. צו שרה גיטעל) ווי אזוי געפעלען אייד עפעס מיינע מאכלים?

ר ח ל' ע : מיר — זעהר!

ש ר ה ג י ט ע ל : איהר ווייסט דאָר, אַז עס געפעלט דעם מאַן און די קינדער, געפעלט דאָס מיר אויד.

ר ח ל' ע : איהר ווייסט, בלום? איד געדענק נאָר דאָס מעשה'לע פון דעם קראַליקעל.

ב ל ו ם : (זעצט זיך ביים טיש. שרה גיטעל צוריק אויף דער קא-נאפע): א שעהן מעשה'לע, האָ?

מ ר י ם : (זעצט זיך ביים טיש נעבען בלום): זי האָט שוין פאַרגעסען.

ר ח ל' ע : איד האָב שוין גאַרניט פאַרגעסען.

ב ל ו ם : אַנו, לאַמיר הערען.

ר ח ל' ע : איד וועל דאָס דערצעהלען דער מאַמען. (נעבען שרה גיטעל) ווילסטו הערען?

ש ר ה ג י ט ע ל : אוראי וויל איד הערען.

ר ח ל' ע : אמאָל איז געווען אַ קראַליקעל. אַט אזא קליינס (ווייזט מיט דער האַנט נאָהענט צום דיל) האָט עס דער טאַטע אהיים געבראַכט, די קינדער זאלען זיך האַבען מיט וואָס צו שפּילען. (קוקט אויף בלום).

ב ל ו ם : האַבען די קינדערלעך...

ר ח ל' ע : יא, האַבען די קינדערלעך עס שטאַרק לייב געהאַט. (קוקט ווידער אויף בלום).

מ ר י ם : איינמאַל...

ר ח ל ' ע : איינמאַל, איז אהיינגעקומען דער טאטע און די מאמע אין דער היים ניט געטראָפּען. (בלויבט שמעהן).

ב ל ו ם : וואָס-זשע האָט ער געזאָגט?

ר ח ל ' ע : האָט ער געזאָגט צו דער דינסט : עסען! האָט די דינסט געענטפּערט : ניטאָ וואָס, מיינ הערר. איז דער טאטע אין כעס געוואָרען און געזאָגט : זאָל מען קוילען דאָס קראַליקעל! האָט די דינסט געלאָזט קוילען דאָס קראַליקעל און ווען די מאמע איז אהיים געקומען, האָט זי געטראָפּען א פארטיגען מאַלצייט. (בלויבט שמעהן).

ב ל ו ם : אויפ'ן צווייטען טאָג...

ר ח ל ' ע : אויפ'ן צווייטען טאָג, אז די קינדערלעך האָבען געפרענט : וואו איז דאָס קראַליקעל? האָט די דינסט זיי אריינגע-פירט אין טאטענס שלאַף-צימער און געווויען, אז דאָס קראַליקעל ליגט ביי איהם אין בויך. (בלויבט שמעהן).

מ ר י ם : האָבען זיך די קינדערלעך דערמאָנט...

ר ח ל ' ע : אז ווען זייער זיידע איז געשטאַרבען האָט מען אנגעצונדען ליכט צוקאָפּענס. האָבען די קינדערלעך גענומען ליכט, אנגעצונדען און צוגעקלעפט אויף דעם בענקעל, וואָס איז געשטאַ-נען געבען בעט וואו זייער טאטע איז געשלאָפּען. האָט עס אויס-געקוקט, פונקט ווי מען באוויינט א מת.

ש ר ה ג י ט ע ל (שוידערט אויף) : וועסט אויפהערען אזוי צו רעדען? (בלום און מרים לאַכען).

ז ע ל י ג (קומט פון הינטערגרונט, דערזעהנדיג בלוז'ן) : א גאַסט. (דערלאַנגט איהם די האַנט, גוטמוטיג) א שעהן לייט האָט איהר מיר געמאַכט פון מיינע קינדער. נע, איר וואָלט שעהן אויסגעזעהן, ווען אלע אידען וואָלטען אזוי געווען.

ב ל ו ם : קוקט זיי נאָר אָן, וואָס פעלט זיי?

ז ע ל י ג (זעצט זיך) : נו, אודאי, כל זמן זיי עסען ניט קיין פלייש פעל'ט זיי טאקע נאָרניט, אָבער ווען איר וואָלט אויפגעגע-בען מיינ שחיטה — דאמאָלט וואָלט זיי שוין אסך געפעלט. (רחל'ע זעצט זיך געבען דער מאמען).

ב ל ו ם : אפשר יא, און אפשר ניט.

ש ר ה ג י ט ע 5 (זיפצט): אורדאי וואָלט געפעלט.
 מ ר י ם : מאַמע, זאָלסט האַלטען דערביי, וואָלטען מיר זיך
 שוין אן עצה געגעבען.
 ז ע 5 י ג : אמת, מרים, דו קאנסט זיך טאַקע אן עצה געבען:
 ביסט פעהיג, פאַרדינסט. אָבער איד, די מאַמע, רחל'ע?
 ב ל ם : איד בין אויך ניט קיין יונגערמאן, פונדעסטוועגען,
 אז מען וויל, גיט מען זיך אן עצה.
 ז ע 5 י ג : אָבער ווען איהר האָט אָנגעהויבען אזוי צו לעבען
 זייט איהר געווען אסך יונגער פון מיר. פרנסה איז פרנסה. דאָס
 איז ניט קיין שפילעכעל. אמת, אין אמעריקע קאָן א שוחט קיין
 גליקען ניט מאַכען, אָבער מען מוז זיך מיט דעם האַלטען.
 ב ל ם : נאָך ניט אזוי ווי איהר מאַכט. איהר זייט נאָך א
 יונגער מענש, אז מען וויל, גיט מען זיך אן עצה.
 ז ע 5 י ג : איד וועל אידך זאָגען דעם אמת, בלום (צו רחל'ן)
 געה רחל'ע ברענג מיר אריין די ליולקע מיט דעם טאַבאַק. (רחל'ע
 לויפט אָפּ הינטערגרונט) איהר זעהט, אָט די קליינע האָט מיך גע-
 מאַכט אנדערש דענקען. דאָכט זיך נאָך גאָר א פיצעל. ערשט פינף
 טעג אז זי האָט אויפגעהערט עסען פלייש, און זי איז שוין אויס-
 געוואקסען מיט אועלכע געדאַנקען, מיט אזא געפיל, אז, איהר
 פאַרשמעהט — זי האָט מיך און גאַנצען צורודערט. (רחל'ע שמעלט
 אוועק די ליולקע מיט'ן טאַבאַק אויפ'ן פיש. זעצט זיך צוריק געבען דער
 מאַמע) היינט אין דער פריה, אז איד בין געקומען אין מאַרקעט,
 בין איד געווען אן אנדער מענש. די הענט האָבען זיך ניט גע-
 לייגט צו דער ארבייט. דאָס קרעהען פון די היהנער האָט מיר
 אנדערש ווי אלע מאָל געקלונגען אין די אויערען. און אז איד
 האָב גענומען אן עוף אין האַנט, האָט מיר אָנגעהויבען שווינדלען
 פאר די אויגען. דער חלף האָט זיך מיר פון האַנט ארויסגעגליטשט.
 (מרים און בלום קוקען זיך איבער) יא, איד האָב געמוזט אוועקלייגען
 די ארבייט און אהיים געהן.
 מ ר י ם : איצט, מאַמע, הויבסטו מיר שוין אָן צו פאַר-
 שמעהן.
 ז ע 5 י ג : קינד וואָס דו ביסט, איד האָב דיך אלע מאָל
 פאַרשמאַטען, אָבער וואָס קען אזא מענש ווי איד טאָן אויף דער

עלמער? (צו בלומ'ן) אמאל, נאך מיט יאָהרען צוריק האָב איד געדענקט אויפצונעבען די שחיטה — אמת ניט צוליב דעם — נאָר מיר האָט זיך סתם דערעסען דאָס הינע שטאַמישע לעבען. איד האָב אלע מאָל פיינט געהאט די גרויסע שטאַט מיט דעם טומעל, ליארם און שווינדעל, אָבער ווידער די זעלבע זאך: וואָס קען אזא איד טאָן אין א דאַרף? איז דער היים וואָלט געווען עפעס אנדערש: דאַרט, אנדערע מענשען, בעסערע, מיט מעהר געפיל. אָבער דאָ? נו אדרבא, ווערען א פארמער? אמת, א גוטע זאך, נאָך אין מיין קינדהייט דאָס געווען, אָבער דאָ איז דאָס א שווערע זאך צו דער־גרייכען, אפילו ווען איד זאל שוין וועלען.

ב ל ו ם : אונזער קאַלאָניע האָט געהאַט בדעה אָפצוקויפּען א פארם. עס איז אונז אָבער ניט געלונגען. אָבער דאָס איז ניט די איינציגע זאך צו וואָס אזא מענש ווי איהר קאָן זיך נעמען. פאָר־ראַן גענוג.

ז ע ל י ג : זאָגט מיר נאָר, איד בעט אייך, וואָס פאר א קאַלאָניע קען דאָס זיין, אז עס זענען נאָך קיין הייזער דאַרט ניט דאָ?

ב ל ו ם : וועט מען בויען.

ז ע ל י ג : נו, און דערווייַז?

ב ל ו ם : דערווייַז וועט מען וואוינען אין ביידלעך.

ש ר ה ג י ט ע ל : ווי להבדיל די ציגיינער.

ר ח ל ' ע : ווי די ציגיינער!

ב ל ו ם : מיר וועלען מעהר הנאה האָבען אויף די בערג

אין די ביידלעך איידער איהר דאָ אין די הייזער.

ז ע ל י ג : ווינטער אויך אזוי?

ט ר י ם : ווינטער וועט מען בויען הייזקעס.

ז ע ל י ג : אזוי שנעל בויט זיך עס?

ב ל ו ם : מיר האָבען שוין געקויפט אלעס וואָס איז

נויטיג. צווישען אונז זענען פאראן סטאַלערס, פיינטערס, אפילו

אזעלכע וואָס קענען באַארבייטען די ערד אויך. עס איז ניט אזוי

שווער ווי אייד דאָכט זיך אויס.

ז ע ל י ג : כ'האָב געהערט פון קאַלאָניעס, אָבער ניט אזוי.

אין ארץ ישראל זענען אויך פאראן קאַלאָניעס, וואוינט מען ווי מענשען, אין הייזער, און אפשר בין איך ניט קלוג גענוג.

ב ל ו ס : וועלען מיר וואוינען ווי מענשען אין די ביידלעך.
ז ע ל י ג : דאָס הייסט, איהר האָט שוין אלעס, חוץ א שוחט.

ב ל ו ס : ביי אונז וועט א שוחט ניט האָבען קיין פרנסה.
ז י י ד ע ל (קומט פון לינקס מיט א פּאַק ביכער אין האַנט, בלויבט שמעקן ביי דער טיר).
ר ח ל ' ע : פּיאַווקעס! (אלע לאַכען).

ז י י ד ע ל (נעמט ארום רחל'ען) יא, רחל'ע, פּיאַווקעס, סטער-וועס זענען זיי! אָבער מיר — מיר זענען מענשען מיט טאַלעראַנט, מיט איידעלע נשמות! (צו זעליג) נו, איהר האָט שוין איבערגע-ליענט דאָס ביכעל? ווי שמעקט איך עפעס איצט דאָס שלאַכט-הויז? טאַלסטאַי קאַן!

ז ע ל י ג : פאַר א שוחט איז דאָס ניט קיין נייע זאַך.
ז י י ד ע ל : דאָס איז א מייסטערווערק! עטוואָס זשע-ניאל, זאַ-וואַר ווי איך לעב!
ש ר ה ג י ט ע ל : צו שרייבען וועגען בהמות דארף מען אויך זיין א מייסטער?

ז י י ד ע ל : אודאי דארף מען זיין! דער, וואָס פאַרמאַגט ניט קיין האַרץ קאַן א בהמה ניט פאַרשמעהן. (צו זעליג) איהר וועט זעהן, זיידעל וועט איך מאַכען אויס קאַניבאַל! פע! איהר זייט דאָך אן אנשטענדיגער מענש, ווי קומט צו איך אזא פרנסה? (דערזעהט דאָס בילד פון טאַלסטאַי.) אָט איז דער פאַרפאַסער פון יענעם ביכעל! דאָס איז מאַן! א גרויסער גייסט! האָט פיינט געהאַט בלוט זויגערס און טיראַנען. (ווייזט אויף די איב-ריגע) און דער, און דער (דערזעהנדיג דאָס בילד פון גאַרק) פיר אַווקעס!

ס ר י ס : דאָס איז דאָך גאַרק!
ז י י ד ע ל : נו, איז וואָס? א פּיאַווקע! גאַרק, טשעכאַוו, מאַפּאַסאַן, היינע — אלע פּיאַווקעס! גרויסע מענשען עסען ניט קיין פלייש!

זע 5 י ג (שמעוהט אויף) : זיידעל, איהר זייט אפילו אביסעל
א היציגער אבער איך האָב אייך ליב.

זיידע 5 : איך פארמאָג א נשמה — אַט פארוואָס! נאָר
מערדער און טיראָנען קאָנען זיין קאַלט צו דעם אומרעכט פון דער
געזעלשאַפט. אַט די אלע קאַלט-בלוטיגע, שמאַל-קעפיגע הערדען
פאָרוואַנדלען די וועלט אין א גהינים! מלחמות ברענגען זיי מיט
זייער קאַלטבלוטיגקייט! בלוט פארגיסונג! אזעלכע באַרבארען!
זע 5 י ג : יא, איך האָב אייך ליב זיידעל.

זיידע 5 : פארוואָס זעהט איהר בעסער ניט, אז איך
זאָל אייך ליב האָבען? (ווייזט אויף בלוט) איהר זעהט? דאָס איז
א מענש! 24 יאָהר אז ער עסט ניט קיין נבלה!
ב לו ם (לאַכט) : א גוד באַי, זיידעל.

מרי ם : ווי פארקויפען זיך עפעס די ביכער, זיידעל?
זיידע 5 : ביכער! ווער וויל דאָס היינט ביכער? ווען
איך פלעג פארקויפען שמאַטעס האָבען זיי געכאַפט. ניט זיי שונד
ראַמאָנען, באַנאַלע לידער, ביליגע מעשות — דאָס וועלען זיי קוי-
פען. אזעלכע איגנאַראַמוסען! וואָס איז דער חידוש? זיי פרע-
סען דאָד מתים! קאָן א בית עולם זיין א מכין אויף א גוטען בוך?
איך טראָג מיט זיך ארום אזעלכע בריליאַנטענע ווערק — פערל,
זאָוואַר ווי איך לעב, און קיינער קויפט ניט. (צו זעליג) זעהט
איהר, פאַר אייך האָב איך א גוטען בוך. (דערלאַנגט איהם א בוך)
גרויס! געניאל! (צו שרה גיטעל) פאַר אייך אויך. (דערלאַנגט איהר
אויך א בוך) דאָס איז א וועגעטאַריש קאָד-בוך. אז די ביכער וועלען
אייך ניט העלפען, וועט אייך שוין סאַקראַטעס אליין אויך ניט העל-
פען. (זעליג און שרה גיטעל בלעטערען מיט אומבאַהאַלפענקייט. זיידעל
קוקט זיי ביידען אן איראַניש און רייסט ענדליך ארויס די ביכער פון
זייערע הענט) ניט אהער! איך האָב געוואוסט, ניטאָ קיין מבינים
אויף א גוטער זאך! פיאָוקעס! (אלע לאַכען).

דוד (כאַווייזט זיך אין מיר, לינקס, באַגייסטערט) מרים! —
מרי ם (שפּרינגט אויף) : דער פאַרם איז געקויפט?
דוד : יא!

פערטער אקט

דריי חדשים שפעטער.

אין הומאנאטאון. א וועגעטארישע קאלאניע אויף די בערג נעבען א וואלד. אין פאָדערגרונט שמעהן דריי ליינענטענע ביידלעך. הינטער זיי, ביז ווייט אוועק, צוהט זיך אויס א גרויסע צאל ביידלעך אין פארשידענע ריכטונגען צוואוואָרפען. לינקס, זעהט זיך א שטויקעל פון א וואלד. דערנעבען אן אויסגעטראָטענער וועג. און הינטערגרונט, רעכטס, ווייט אוועק, זעהט זיך א פאר-מערס הויז. אין די פענסטער ציטערט א גאלדיג פינ-קעלדיג פויער, וואָס שפייגעלט זיך אָפּ פון דער אויפגע-הענדיגער זון. די ערשטע העלפט פון די הינטערשטע ביידלעך איז באַגאַסען מיט פולען זון-ליכט. אויף די דריי ביידלעך אין פאָדערגרונט פלעכטען זיך די זון שטראלען מיט די באַוועגליכע שאַמענס פון די בוימער. אנטקעגען דעם ביידעל רעכטס, הענגט א גרויסער קעסעל אויף דריי אונטען-צושפרישע און אויבען-צוזאַמענגע-בונדענע צווייגען. דאָס ביידעל פון לינקס איז לוידיג. אנטקעגען דעם מיטעלסטען ביידעל ליגט דוד אויסגע-צויגען אויפ'ן גראַז און שלאָפט.

מ ר י ם (קומט פון פארמערס הויז זינגענדיג און טראָגט א דין, באַבלעטערט צווייגעל אין האַנט. באַמערקענדיג אז דוד שלאָפט הערט זי אויף זינגען, געהט צו אויף די שפיץ פינגער און פיהרט דאָס צוויי-געל איבער דוד'ס פנים. דוד קרימט מיט'ן פנים און מאַכט מיט דער האַנט אקוראט ווי א פליג וואָלט איהם געביסען. די סצענע ווידערהאַלט זיך עטליכע מאָל ביז דוד מאַכט ענדליך אויף די אויגען. מרים צו-לאַכט זיך .

ד ו ר (זעצט זיך אויף, ריובט הי אויגען) : איך האָב אַבער געד-
וואוסט אז דאָס מוז זיין א פליג.

מ ר י ם : אז די זון געהט אויף הויבען אָן די פליגען טאַג-
צען אויף די מענשענס פנים'ער. (בייט דעם שאָן) שוין דריי טעג אז
איד וויל אויפשטעהן פריער פון ליטמאן און רבקה און עס געלינגט
מיר ניט. היינט בין איך אויפגעשטאַנען נאנץ פריה, און געווען
זיכער, אז זיי שלאָפען נאָר. איך געה צו, צו זייער ביידעל (ווייזט
לינקס) אהא, זיי זענען שוין ניטאָ.

ד ו ר : זיי האַבען שוין געוואוינט אויף די בערג, דערפאר
דערפילען זיי דעם פריהמאָרגען גיכער פון דיר.

מ ר י ם : ווייס, דוד? איך בין געווען אזוי ווייט! אזש
אויפ'ן שפיץ באַרג. איך האָב געזעהן ווי די זון גליטשט זיך ארויס
און וועקט אויף דעם וואַלד מיט די טאַלען. איך האָב געטראַכט :
ווער ווייסט אין ווי פיל שטונדען ארום די זעלבע זון וועט אַנקור
מען אין שטאַט.

ד ו ר (שמעהט אויף, ציט זיך אויס האַלטענדיג די הענט צום
הימעל) : דאָ איז די ברכה פון גאָט.

מ ר י ם : ווייסט, דוד? איך האָב געמיינט, אז דאָ אויף די
בערג, וועט זיך די לוסט אויפצאַפלען אין מיר און איד וועל אלע
מאָל לאַכען. אנשטאַט דעם, בין איך גאָר אומעטיג.

ד ו ר : פאָרוואָס, מרים? פילסטו ניט ווי דאָס אלעס רופט
צום לעבען? ווי קאָן מען זיך פילען אומעטיג, ווען אלעס ארום דיר
איז אזוי זאָרגלאָז און פריי?

מ ר י ם : מיט דיר איז אנדערש, דוד. דו האַסט אַפּט אזוי
געלעבט. דיין גוף האַט זיך צוגעפאַסט צו די בערג. יעדער שטיין
איז פאר דיר א באַקוועמער אַרט צום זיצען. מיר שרעקט נאָר דער
שטורעם און דיר באַרוהיגט ער. דיר ווילט זיך לאַכען פון פרייד,
ווייל דער באַדען אונטער דינע פיס איז אזוי נאָהענט און היימיש
צו דיר. איר, אז איך שמעה אויף אין דער פריה און זעה דעם
פרייען הימעל איבער מיר, די בערג און דעם וואַלד, ווילט זיך מיר
וויינען... ניט ווייל איך האָב ליב די שטאַט. ווייסט איך האָב זי
פיינט. נאָר איך פיל, אז עפעס האַט די שטאַט אין מיר געטויר
טעט. מיר אַפּגעפרעמט פון דאָס, וואָס האַט מיר באַדאַרפּט זיין

נאָהענט. דערפאר, דוד, ווילט זיך מיר וויינען — וויינען נאָר א פארלוירענעם אוצר.

ד ו ד : איצט האַסטו דאָר דעם אוצר געפונען.

מ ר י ם : איד ווייס ניט, דוד, אפשר איז דאָס פרייד און איד רופ דאָס אומעט. אבער מיר ווילט זיך וויינען ווי א קינד. וואָס איז יאהרען לאַנג געווען אין דער פרעמד און האָט ענדליך די אייגענע מאַמע דערזעהן.

ד ו ד (ווייזט ארום) : אָבער אז מען איז שוין מיט דער מאַמע, דארף מען מעהר ניט וויינען. קום וועל איד דיר ווייזען ווי אזוי איד פיל זיך דאָ. (שפּרינגט אריבער די דרוי אויפגעשטעלטע דריקעס, אויף וועלכע עס הענגט דער קעסעל) זעהסט? אפילו כאַפּען קאַנסטו מיר ניט. (מרים וויל איהם כאַפּען. ביידע לויפּען עטליכע מאָל ארום דעם קעסעל, דוד לאַזט זיך לויפּען ארום דעם ביידעל פון דעכטס, מרים נאָך איהם. ענדליך כאַפּט זי איהם, ביידע בלויבען שמעהן ביי דער עפענונג פון ביידעל און קושען זיך).

ב ל ו ם (רוקט זיך ארום פון ביידעל זעצט זיך אוועק צווישען זיי ביידע און קוקט ארויף צו מרים און דוד) : מ'ע-ע! (מרים הער-שרעקט זיך, בלום און דוד לאַכען. צו מרים) זיך דערשראָקען, האָ? דאָס צווייטע מאָל זאָלט איהר זיך דאָ ניט קושען.

מ ר י ם (כאַפט אָן בלוז'ען פאר די פיס און שלעפט איהם) : איד וועל אייך ווייזען ווי צו זיין א ציג, דוד, העלף מיר. (דוד כאַפט איהם אָן ביים קאַפּ און ביידע טראַגען איהם ביז צו דעם ביידעל לינקס, געהענדיג מאַכט מרים) „מ'ע-ע". (זיי לייגען איהם ענדליך אוועק און אנטלויפּען).

ד ו ד (פון הינטערן ביידעל, לינקס) : מ'ע-ע!

ב ל ו ם (לאַזט זיך כאַפּען מרים'ן, וועלכע אַנטלויפט צום וואַלד, חמץ קומט פון וואַלד) : חמץ, כאַפּ זי. (חמץ כאַפט מרים'ן און ברענגט זי צום מיטלסטען ביידעל, אלע פיר טרעפּען זיך דאָרט צוזאַמען).

ח מ ץ (האַלט אין שניצען א לאַנגען הילצערנעם לעפעל) : אָט וואָס איד מאַד! דאָס וועט זיין דער לעפעל פון דער קאַלאַניע. אלע מוזען מיט איהם עסען!

מ ר י ם : איד די ערשטע.

ב ל ו ם : לאַמיר טאַקע עפעס אָפּקאַכען. (חמץ באַהאַלט דעם לעפעל אין ביידעל, לינקס).

ד ו ר : נו, קינדער צו דער ארבייט.

ב ל ו ם : מרים און חמץ וועלען ברענגען האַלץ.

ד ו ר : און איד וואסער. (מרים און חמץ געהן אָפּ אין וואַלד.

דוד נעמט דעם קעסעל און געהט אָפּ רעכטס. בלום געהט אריין אין זיין ביידעל ברענגט ארויס קארטאָפּעל, פּרוכט און א גרויסען טאָפּ; זענש זיך אוועק שוילען די קארטאָפּעלס אין טאָפּ אריין. פון ערגעץ א ביידעל הערט זיך דאָס שפּילען אויף א באַלאַלאַיקא און דאָס געזאַנג פון מענער און פרויען. בלום כאַפּט אויף דעם נגון און זינגט אין כאַר מיט די איבריגע).

ז י ד ע ל (קומט פון צווישען די ביידלעך. געהט באַרוועס):

גוט מאַרגען מיינע פּריינט! (דערזעהט בלומ'ן) אליין?

ב ל ו ם : אוועק ברענגען האַלץ און וואסער.

ז י ד ע ל : פיין! (ווייזט אויף די בערג) נו, בלום? זעהט!

דאַרף מען זיין א קאַניבאַל? אפילו די נאַטור אליין האָט אונז ליב (פאַרשמעכט זיך א פּוס און שפּרינגט אויפ'ן צווייטען. בלום לאַכט) מען לאָזט שפּענער אין וועג. (שלעפט ארויס דאָס שפּענדעל פון פּוס און קוקט דערויף). שוין אויך געוואָרען א באַרבאַר? איד וויל ניט טראַגען קיין שיד כדי צו פילען די ערד אונטער זיך און דו קריכסט אריין אין פּוס ווי א טיראַן. (צו בלום) אלעס איז מיר א שונא! אלעס וויל מיר פאַרניכטען! אפילו די נאַטור איז גרויזאם צו מיר. פאַרפּלונכטע געזעלשאַפט! ניט אהער א מעסער וועל איד אייד העל' פּען. (בלום דערלאַנגט איהם פון ביידעל א מעסער. ביידע זענען זיך שוילען קארטאָפּעלס).

ב ל ו ם : איהר שנייט דאָך אוועק גאַנצע שטיקער!

ז י ד ע ל : פאַראן גענוג קארטאָפּעל. די נאַטור איז ברייט

האַרציג. באַלד וועט מען ברענגען א פּולען וואָגען. (דעהערט דאָס שפּילען און דאָס געזאַנג פון דערווייטענס) איהר הערט, בלום? מענשליכע פּויגעלעך האַכען זיך צוזונגען!

ב ל ו ם : פאַרוואָס האָט איהר ניט מיטגעבראַכט א פּאַר

חברה?

ז י י ד ע 5 : איד האָב זיי ניט געוואָלט שטערען. זיי ליגען אויסגעלייגט ווי די לעמעלאד — א פארגעניגען. כ'לעבען.
ב 5 ו 8 : איהר ווייסט? עס קומען היינט געסט פון ניו יארק.

ז י י ד ע 5 : מען באדארף זיי ניט! זאלען זיי זיצען דארט, די פיאָווקעס! א גאנצע וואָך פרעסען זיי נבלה און זונטאג קומען זיי אהער אָנפילען די לופט מיט מתים. מען דארף זיי ניט!
ב 5 ו 8 : אדרבא, זאלען זיי קומען און זעהן נני מען לעבט. ז י י ד ע 5 : זיי וועלען שוין קיין מענשען ניט ווערען. די שטאַט האָט אויפגעפרעסען זייערע געפילען און זיי געמאכט קאלט ווי די מצבות (איראַניש) געטראָפּען פון וועמען מענשען צו מאַכען. (בייט דעם טאָן) איהר ווייסט? איד האָב אָנגעשריבען א נייע פאָעמא.

ב 5 ו 8 : די אלטע האָט איהר שוין געענדיגט?
ז י י ד ע 5 : פע! ניט געוואָלט ענדיגען! יעדע שורה האָט געשמעקט מיט בלוט. איד וויל שוין מעהר פון קיין מתים ניט שרייבען. דאָ האָב איד געקראָגען פרישע אינספיראַציע. די אַטמאָספּערע איז ריין און אלעס אטעמט מיט לעבען. אזוי הייסט מײן פאָעמא — לעבען! איד וועל איד לעזען דעם לעצטען סטראָף.
ב 5 ו 8 : לעזט זי אין גאנצען.
ז י י ד ע 5 : דער לעצטער סטראָף איז דער שטאַרקסטער. דאָס איבריגע איז ניט וויכטיג. (נעמט ארויס פון בוזים קעשענע עטליכע זייטלעך פאַפיר, מישט איבער די אויבערשטע און שמעלט זיך אָפּ בייס לעצטען).

דאָ, איז דעם שעהנעם גן עדן פון פראַכט
איז דער טאָג אזוי שטיף, ווי אין שטאַט איז די נאַכט.
ניטאָ קיין באַרבאַרען — אלעס איז שעהן,
די לופט איז דאָ פריש און דער באַדען איז ריין!

נו, האָ? א פערל, זאָוואַר ווי איד לעב! קאָנען זיי אזוינס אַנ-
שרייבען? פארמאָגען זיי דען אזא פיינעם, קריסטאָליזירטען גע-
פיל? אזוי זאלען זיי קאָנען פלייש פרעסען!

ב ל ו ם : ווי איד זעה האַט איהר די פאַעמע געשריבען אין גראמען.

ז י י ד ע ך : דאָ דארף זיין אזוי. איהר פאַרשטעט, דאָס וואָרט פראַכט פאַדערט א גראַם. (פון דעם פאַרמערס שטוב זעהט זיך ווי רהל'ע עפענט די טיר און קומט צו לויפֿען. מרים און חמץ קומען פון וואָלד. ביידע טראָגען א בינטעל צווייגען. די מוזיק און דאָס געזאַנג פון ווייטענס הערט זיך נישט מעהר).

מ ר י ם : טראָג אלײן, איד קאָן נישט מעהר. (זי לאָזט אָפּ און חמץ טראָגט אלײן דאָס בינטעל צווייגען מיט מאַטערניש).

ב ל ו ם : אַט קומען זיי!

ז י י ד ע ך (שטעהט אויף) : זייט באַגריסט, קאמאראדען.

ח מ ץ (וואַרפט אראָפּ דאָס האַלץ מיט א ברום) : געזעהן אזא פּוילע?

ז י י ד ע ך : ווען איד וואָלט געגאנגען מיט מרים'ן וואָלט זי שוין ביי מיר נישט געטראָגען קיין האַלץ. ניין, חמץ, ניין! אזוי רעט א באַרבאַר!

מ ר י ם : דוד איז נאָך נישט געקומען?

ב ל ו ם : א ווייטער וועג צום קוואַל.

מ ר י ם (לעגט די הענט צום מויל און שרייט) : אָהאָ! דוד! (פון ווייטען הערט זיך דוד'ס קול : „איד קום“. מרים לויפט איהם אנטשקענען).

ר ח ך ' ע (קומט צו א באַרוועסע, באַהאַלט זיך אונטער'ן ביידעל פון לינקס) מיאו!

ח מ ץ : שוין ווידער די קאץ.

ז י י ד ע ך (דערזעהענדיג רהל'ען) : א קעצעלע. אַט וועל איד דאָס כאַפען. (רהל'ע לאָזט זיך נישט כאַפען. זיידעל לויפט איהר נאָך מאַכענדיג : „מיאו“, „מיאו“. כאַפט זי ענדליך און ברענגט זי צו טראָג גען אויף די הענט). אזעלכע קעצעלעך ווי דו קאָן מען נאָך כאַפען. ר ח ך ' ע : באַשר איד האָב געוואָלט, ווייטער וואָלט איהר מיך נישט געכאַפט. איהר קאַנט דען לויפֿען? איהר האַלט זיך דאָך אין איין פאַרשטעכען די פּים.

ח מ ץ (לויגט אונטער צווייגען און ציגט אונטער א פּויער) : וואו זענען זיי ערגעץ מיט'ן קעסעל? אזעלכע פּוילע!

ב ל ו ם : מרים איז איהם גענאננען העלפען.
 ח מ ץ : אז מרים איז גענאננען, וועלען זיי שוין אזוי ניד
 ניט קומען. (אפ רעכטס, זיידעל זעצט זיך נעבען פייער און לעגט אונ-
 טער מעהר האלץ).

ר ח ל' ע : איהר ווייסט, בלום? די מאמע האט אפגע-
 קאכט א גרויסען טאפ מיט עפעס און האט געזאגט, אז זי ברענגט
 דאס באלד אהער.

ב ל ו ם : אזוי? פיין! וואס האט זי געקאכט?
 ר ח ל' ע : איר ווייס ניט, נאר עס שמעקט אזוי גוט!
 איהר ווייסט, בלום? ביי אונז וואקסען אזוי פיל קארטאפעל! און
 מערען און ציבעלעס — אלעס! נעכטען האט דער טאטע אוועקגע-
 פירט צום באז אזוי פיל זעק מיט קארטאפעל! היינט אויך. איר
 האב אייך אויך געבראכט. (נעמט ארויס פון בוזים עטליכע קארטאפעל
 און גיט זיי בלומ'ן) אט!

ב ל ו ם : זעהט נאר, זיידעל, וואס זי האט געבראכט. (ווייזט
 די קארטאפעל).

ז י י ד ע ל : גיב אהער, רחל'ע, וועל איך אפבראטען.
 ר ח ל' ע : איר האב ניט געבראכט פאר אייך — פאר אלע
 האב איך געבראכט.

ח מ ץ (קומט אליין מיט'ן קעסעל וואסער) : וואס האב איך
 אייך געזאגט? (בלום און זיידעל לאכען) שטעהן אונטער'ן בארן און
 ערקלערען זיך אין ליבע. (הענגט אויף דעם קעסעל, בלום שעפט אפ
 אביסעל וואסער, וואשט איבער די קארטאפעל און ווארפט זיי אריין
 אין קעסעל, ברענגט פון ביידעל זאלץ און שיט אריין).

ז י י ד ע ל : ראמאנטישע מענשען! דא איז דאס ארט!
 ח מ ץ (צולאכט זיך שטארק און פארהוסט זיך).

ר ח ל' ע : וואס לאכסטו, חמץ?

ב ל ו ם : נו, זאג שוין.

ח מ ץ : איר קום צו, צום קוואל, זיצען זיי ביידע (לאכט)
 ארומגענומען (לאכט) דער קעסעל מיט וואסער נעבען זיי. האב איך
 גענומען דעם קעסעל און (לאכט).

ב ל ו ם : זיי אפגעגאסען?

ח מ ץ (שאקעלט מיט'ן קאפ אויף יא און לאכט) אפגענאכען.

ז י י ד ע 5 : דאָס איז טיראניש!
 ר ח 5 ' ע : אַט געהן זיי. (חמץ באַהאַלט זיך אין דעם מיטעל-
 סטען ביידעל. דוד און מרים קומען אָפּגענעצטע).

ד ו ד (מיט א צווייג אין האַנט) : וואו איז ער ערגעץ? האָט
 זיך באַהאַלטען! (זוכט אין דעם ביידעל לינקס) זעהט נאָר ווי ער האָט
 אונז געמאַכט! (אלע, חוץ דוד און מרים, לאַכען).
 מ ר י ם : גיב נאָר אהער דעם שטעקען! (נעמט דעם שמער
 קעל פון דוד'ן).

ב ל ו ם (לאַכט) : ווי פון טייך ארויסגעקומען.
 ר ח 5 ' ע (לאַכט) : ווי קעצלעד צוויי.
 ז י י ד ע 5 : נישקשה, די זון וועט אייך אויסטריקענען.
 (פון וואָלד קומען ליטמאַן און רבקה. ביידע באַרוועס. דערזעהן הי
 סצענע און לאַכען).

ר ב ק ה : אַיאָ דאָס האָט חמץ געטאַן?
 ל י ט מ א ן : זיינע חכמות. (דוד און מרים קוקען זיך אָן
 מיט ערנסטע פנימ'ער און צולאַכען זיך).
 ח מ ן (קריכט ארויס פון ביידעל) : מיאן! (מרים לאַזט זיך
 צו איהם מיט'ן שטעקען, צוקומענדיג צולאַכט זי זיך און נעמט איהם
 ארום).

ר ב ק ה (צו מרים) : נו, ווער איז היינט פריער אויפגעשטאַ-
 נען? (צו די איבריגע) שוין דריי טעג, אז זי וויל אויפשטען פריער
 פון מיר.

מ ר י ם : דו לעגסט זיך גלייך מיט די הינער — אט פאַר-
 וואָס. איך האָב ליב ארומצוגעהן ווען עס ווערט נאַכט.
 ח מ ן (מוט א בורכצע זיידלען) : ראַמאַנטיש! (מוט א ווינק
 צו רחל'ען, רחל'ע פארשטעט וואָס ער מיינט, לייגט זיך אוועק אונטער
 זיידלען און חמץ קערט איהם איבער. אלע לאַכען. רחל'ע און חמץ אנפ-
 לויפען אונטער די בייהלעד).

ר ח 5 ' ע : ראַמאַנטיש!
 ז י י ד ע 5 (גוטמוטיג) : אלע ווילען מיך פאַרניכטען.
 ד ו ד : דער טייפעל אליין וועט אייך שוין אויך ניט פאַר-
 ניכטען. (רחל'ע און חמץ טוזען דאָס זעלבע צו ליטמאַן. אלע לאַכען).

ב ל ו ם (צו ליטמאָן): האָט איהר זיי באדארפט ווייזען א וועג?

ל י ט מ אָן (כאַפּט חמץ'ן, ביידע באַרען זיך גוטמוטיג, ענדליך פאַלט חמץ אוועק).

א ל ע (צו חמץ, וואָס ליגט א פאַרשעמטער): מיאו!

ל י ט מ אָן (צו חמץ): דאָס קאַנסטו נאָך ניט.

ב ל ו ם: קומט, לאָמיר געהן עסען. (אויניגע העלפען ארויס־ברענגען זאַכען פון די ביידלעך. זיידעל שוט ארויף זאָלץ אין קעסעל. אלע זעצען זיך נעבען פויער).

ח מ יץ (ברענגט דעם לעפעל וואָס ער האָט אליין געמאַכט): זעהט, קינדער!

ר ח ל' ע (שאַנצט): מיר, חמץ, מיר!

ח מ יץ: דאָס האָב איך געמאַכט! יעדער מוז איינמאַל פאַרזוכען מיט דעם לעפעל. (ער שעפט אָן פון קעסעל, פאַרווכט און טראַגט אונטער א זופ יעדען נאָך דער רייהע. זעצט זיך אוועק, רחל'ע אויך).

ל י ט מ אָן: איהר ווייסט וואָס מיר האָבען געזעהן אין וואַלד?

ר ב ק ה: דערצעל, ליטמאָן. א פוקס!

ז י י ד ע ל: אזוי, א פוקס?

ר ח ל' ע (באַגייסטערט): א פוקס!

ח מ יץ: עט, מן הסתם א פוקסעל.

ר ב ק ה: שוין גאַרניט קיין פוקסעל.

ח מ יץ: אפשר אזוי גרויס ווי יענע הינט?

ר ב ק ה: שוין גאַרניט אזוי גרויס.

ר ח ל' ע: ווי זעהט אויס א פוקס?

ב ל ו ם: מיט א געלע פעל, מיט א שמאַלען קאַפּ, מיט אַ

לאַנגען עק — אזוי זעהט אויס א פוקס.

ר ח ל' ע: איד וואַלט אזוי וועלען זעהן א פוקס!

ר ב ק ה: ווען דו זעהסט, וואַלסטו שוין ניט געוואַלט.

ח מ יץ: איהר זעהט זי האָט מורא געהאט, איהר זעהט?

ל י ט מ אָן: עס איז אזוי געווען: מיר האָבען זיך ביידע

פאַרוועטט ווער עס קאָן שנעלער ארויפקריכען אויף א בוים. האָב

איד גענומען קריכען אויף א י י ז בוים און רבקה — אויף א צווייטען. אז מיר זענען שוין געווען אויבען אויפ'ן שפיץ, דערהער איד ווי די בלעטער האַבען גענומען שאַרבען אונטען...

ר ב ק ה : איד גיב א קוק — א פוקס! האָט ליטמאן גע-
נומען מאַכען ווי א וואָלף —

ל י ט מ א ז : איז דער פוקס אנטלאָפּען.

ר ב ק ה : איד האָב ניט מורא געהאט. (צו המין) דיר אויף צו
להכעם.

ח מ ז : אוראי, ווי אזוי קען מען מורא האַבען, אז מען איז
אויף א בוים.

ז י ד ע ל : א גאַנצער העלד, א צווייטער נאַפּאָלעאָן!

ח מ ז : זאַנט בעסער, אז ווען איהר האָט דערזעהן דעם
פוקס, זייט איהר ארויפגעראַכען אויף די בוימער.

ל י ט מ א ז : איד לייג דיר באלד ווידער אוועק.

ח מ ז (צו רבקה'ן) : אז דו האַסט ניט מורא געהאט, פאַר-
וואַס־זשע ביסטו ניט אַרונטערגעראַכען ווען דער פוקס איז גע-
שטאַנען?

ר ב ק ה : געזעהן אזוינס, צוליב א פוקס אַינטימערקריכען...

ש ר ה ג י ט ע ל (קומט פון איהר הויז און טראַגט א גרויסען

קעסעל אין האַנט, רחל'ע לויפט איהר אנטקעגען).

א ל ע : אַט געהט די מאַמע!

ש ר ה ג י ט ע ל : וואַס־זשע, איהר עסט שוין? איד האָב

אומיסטען אַפּגעקאַכט אז מען זאָל עסען אין איינעם. זעליג האָט
געזאָגט, אז קומענדיג פון באַז וועט ער זיך דאָ אַפּשטעלען. ער
ברענגט אייך א גאַנצען זאַק קאַרטאָפּעל.

ב ל ו ם (נעמט ביי איהר אוועק דעם קעסעל און שטעלט איהם דער-

נעכען). אויב אזוי, זעצט זיך טאַקע אוועק מיט אונז. (שרה גיטעל,
רחל'ע און בלום זעצען זיך).

ז י ד ע ל : ערהאבען! ערהאבען, זאָוואַר ווי איד לעב!

ד ו ד : אנו, חמץ, דערלאנג אהער דיין לעפעל. (חמץ דער-

לאַנגט דעם הילצערנעם לעפעל).

ח מ ז (צו שרה גיטעל) : דאַס האָב א יך געמאַכט!

שרה גיטעל (לאכט): קיין גרעסערען האט איהר שוין
 ניט געקאנט מאכען?
 רחל'ע: מיר האבען שוין אלע פארווכט.
 דוד (גיט שרה גיטלען צו פארווכען): נו?
 מרים: בלום קאן קאכען, מאמע.
 שרה גיטעל (קרימט זיך): געזאלצען!
 זיידעל: ווי קאן זיין געזאלצען? איד האב דאך נאר
 אביסעל אריינגעטאן.

בלום: איהר האט אויך געזאלצען?
 רחל'ע (צו זיידעל): ווער האט איד געהויסען?
 זיידעל: אלע ווילען מיד פארניכטען — אלע!
 זעליג (באווייזט זיך מיט'ן פערד און וואָגען אויפ'ן וועג,
 וואָס ציט זיך ביים זייט פון וואַלד): וויאָ!
 מרים: אַט קומט דער טאטע! (אלע, חוץ שרה גיטעל, שמער
 לען זיך אויף, מאַכען מיט די הענט און שרייען): אַהיָאָ!

זעליג (שמעלט אַם דאָס פערד): געבראכט, קינדער! א
 פולען זאק! (המץ, זיידעל און בלום לויפען צו, כאַפען אַראָפּ דעם
 זאק פון וואָגען און שמעלען איהם אוועק אנטקעגען דעם ערשטען בוי-
 דעל, זעליג קריכט אַראָפּ פון וואָגען און קומט צום פאָדערגרונט מיט
 דער בייטש אין האַנט): א שעהנער טאָג! (ווייזט מיט די הענט ארום
 זיך) גאט'ס ברכה אויסגעגאָסען אויף די בערג. (צו שרה גיטעל,
 וועלכע ער האָט ביז איצט ניט געזעהן) שוין דאָ? (גוטמוטיג) שרה גי-
 טעל, האַסט זיך גענומען צו איילען אויף דער עלטער. איהר קאכט,
 קינדער, האָ? גוט אזוי! כל זמן ס'איז דאָ דאָרף מען עסען. איהר
 הערט, קינדער? 15 זעק, קיין עין הרע, האב איד אוועק געפירט.
 איהר מענט שוין אַנקוקען קארטאָפּעל — אַט אזוי די גרויס (ווייזט
 מיט א פויסט).

בלום: עס האט געראַטען, האָ?
 זעליג: נאָך ווי געראַטען!
 שרה גיטעל: א דאַנק דעם אויבערשטען.
 דוד (ברענגט א קארטאָפּעל, וואָס ער האָט גענומען פון זאק):
 דאָס זענען קארטאָפּעל!

ז ע ל י ג : הא, דוד, ניטא זיך וואס צו שעמען, ווי איך בין

א איד.

ר ח ל ' ע : איהר מענט שוין אַנקוקען ציבעלעס! (וויל ווויזען די גרויס פון די ציבעלעס מיט איהר פויסט, באַרעכענט זיך, אז איהר האַנט איז צו קליין און מאַכט א פויסט פון איהר פאַטער'ס האַנט) אַט אזוי די גרויס!

ז י י ד ע ל : (דערלאַנגט די האַנט צו זעליג) : איצט האָב איך אייך ליב, איבערגעלאָזט די מתים און געקומען צו אונז.

ז ע ל י ג : (באַגייסטערט) : איהר הערט, קינדער? ווען איך וואַלט געוואוסט, אז מיין קול איז שטאַרק גענוג, וואַלט איך ארויפ־געגאנגען אויף דעם גרעסטען באַרג און אויסגערופען : אירען קומט אהער! (בייט דעם טאָן) ווי זאָגסטו, רחל'ע? געווען אמאָל א קראַ-ליקעל...

ר ח ל ' ע : האַט עס דער טאַטע אויפגעגעסען, און...

ז ע ל י ג : ניט ד י י ז טאַטע, רחל'ע, דיין טאַטע וועט שוין מעהר קיין קראַליקלאַד ניט עסען.

ש ר ה ג י ט ע ל : די מאמע אודאי ניט.

מ ר י ס : (וווייט אויף די ביידלאך) : זעהסט, מאַמע? ווי להבדיל די ציגיינער...

ש ר ה ג י ט ע ל : וואס־זשע מיינסטו, ציגיינער זענען אויך מענשען.

ז י י ד ע ל : מיט ראַמאַנטישע נשמות!

ז ע ל י ג : (דערזעהט ליטמאַנ'ען) : וואָס מאַכט איהר, ליט־מאן? (דערלאַנגט איהם די האַנט) ביידע טראַגען מיר בערד; דאָר, פארשידענע מענשען.

ל י ט מ א ז : דיזעלבע מענשען... געווען א ברוק איבער־צוגעהן, זענט איהר זי איבערגעגאנגען — דיזעלבע מענשען.

ז ע ל י ג : (צופרידען) : זאָג מיר נאָר, דוד, פארוואָס ברענגט סטו ניט די מאַמע אהער?

מ ר י ס : זי וועט קומען, טאַטע.

ד ו ד : אז מען וועט בויען די הייזקעס.

ז ע ל י ג : צייט א קלער צו טאָן וועגען דעם.

ח מ י ז : (צו זעליג) : מען ברענגט שוין האַלץ מאַרגען.

ז ע ל י ג (באַניסמערש) : אזוי ? !
ב ל ו ם : האַלץ, גלאַז — אלעם !
ז ע ל י ג : פיין !

ש ר ה ג י ט ע 5 (מישט דעם הענגענדיגען קעסעל מיט דעם האַלצערנעם לעפעל) : איי, האַבען זיי געזאלצען ! נו, זעצט זיך עסען. (אלע זעצען זיך אויס אויף דער ערד, נעבען פייער. דאָס שפּילען און געזאנג הערט זיך ווידער, אלע מאַל אלץ נאָהנטער, ביז עס באַווייזט זיך ענדליך א גרושע קאַלאַניסטען, וואָס קומען צו די פּאָדערשטע ביידלאַך.)

פ א ר ה א נ ג .

